

KAREL ČAPEK, JOSEF ČAPEK

ZÁŘIVÉ HLUBINY A JINÉ PRÓZY¹

ČERVENÁ POVÍDKA

Banket v šermířském klubu již trval přes půlnoc, když tlustý pan Bartsch se sklenicí v ruce povstal k svému pátému a poslednímu toastu.

Tlustý pan Bartsch tentokrátě připíjel dámám, našim paním a jejich vzdáleným půvabům, tlumě svůj hlas vibrující a hladký, neboť ony právě usínají, oddechující na loži, a potichu sténají, rozrušované ženskými sny; tak mluvil, černý a vzpřímený, skládaje galantní periody a sladké pocty našim paním, vzácným ženám s úcesem a vlečkou, kterým sloužíme.

V tu chvíli stalo se utrpení mladého Richarda již nesnesitelným a slzy stoupaly do jeho hezkých světlých očí. A tento krásný muž, aby přemohl náhlou slabost své zoufalé chvíle, položil dlaň na hořící konec svého doutníku a nechal fyzickou bolest růsti až k tichému zaúpení. Pak seděl opět bledý a vztyčený a usmíval se shovívavě k mateřsky něžným pozornostem svého znepokojeného Pylada, jenž pozbýváje soucitem rozvahy, hladil ramena svého přítele.

„Mladý Richard byl zrazen od své milenky,“ šeptalo se na druhém konci stolu.

„Zrazen,“ mluvil tiše pan Kostka, „to znamená, že žena, která mu lhala, počala nyní lháti jinému. Pánové, podívejte se na jeho bezvadnou náprsenku; hledte, tohoto rána v ní snad bude malý otvor s červenými okraji. Mladý Richard dostane na levou stranu prsou červenou stužku lásky. Jaká hloupost!“

Mladý Richard cítil, že se mluví o něm, a zahaliv se v diskretnost, povstal, aby se poroučel pánům přátelům s nerušenou korektností dokonalého klubmena.

„Pánové, proč jste ho nezdrželi?“ beznadějně řekl Pylades, zachvacován nepokojem.

¹ Převzato z: Čapek K., Čapek J., *Ze společné tvorby: Krakonošova zahrada, Zářivé hlubiny a jiné prózy, Lásky hra osudná, Ze života hmyzu, Adam stvořitel*, Praha 1982 (redakčně upraveno).

„Nač to?“ mluvil pan Kostka s nepokrytou melancholií. „Och Pylade, žena, kterou on miluje, není skutečně ani krásná, ani rozumná. Mluví o hudbě, které nerozumí, a o lásce, již necítí. Poněvadž přijímá návštěvy v županu, platí za mondénu, ale není jí. Sama se pokládá za nešťastnou v manželství a šťastnou ve hříšné lásce, ale není ničím jiným než obyčejnou ženou několika mužů, která čte Maupassanta a nudí se. Řekněte, Pylade, čím tato žena upoutala lásku mladého Richarda? Řekněte, proč muž miluje jednu ženu, třebaže ostatní jsou zcela stejné kromě jména, jež milenec zdobňuje mezi polibky? Řekněte, jakými prostředky se žena stává osudem svého milence? Jaká hloupost! Bartschi, proneste toast, šestý a poslední, toast mladému Richardovi, který vám včera uštedřil tři body.“

„Nerozumím tomu,“ řekl Bartsch zarmouceně. „Ještě nikdy jsem neměl tyfus a velikou lásku. Co chcete? Pohleďte, jsem muž, a dokonce hříšný muž, a přijde-li na mne někdy lidská chvíle lítosti nad mými hříchy, dovedu se pomodlit: Milý bože, to je tvá věc. Jsem již zařízen s hlavou, jež se dovede červenati, a s břichem, jež se nedovede červenati; a není-li mně dosti snadno, abych připjal k svému břichu etické uzdy, jež by má hlava držela ve svých rukou, byl jsi to ty, kterýs to zařídil. Za druhé mám srdce, tento uzel citů, a Adamův bok, jenž křičí, aby mu byla vrácena žena, která z něho byla vyňata; neboť je-li pravděpodobno, že Eva byla vyňata z levého boku mužova, pochopíte snáze odvěkost cizoložství. Za třetí mám dobré trávení dobrých menu a za čtvrté velikou tobolku pro malé výlohy denní a noční. Nuže to jsou čtyři nohy, na kterých stojí moje Venuše, a poněvadž stojí na čtyřech, stojí pevně. Prosit, Pylade; nevěřím, že by mladý Richard zastřelil své břicho ranou do srdce.“

„On to udělá,“ šeptal Pylades sklesle.

„On to udělá,“ mluvil pan Kostka s rostoucí sklíčeností. „Vždycky jednou začas se rodí krásní lidé, kteří se zdají býti určeni k tomu, aby lidským utrpením propůjčili formu a patos hrdinské tragédie. Jejich utrpení se obrací v pohyby, kterým bychom tleskali dojati tragickou hrou, zatímco my sami se uvnitř hryžeme v nedramatických utrpeních, kterým říkáme láska nebo zklamání nebo jakkoliv jinak; neboť máme mnoho utrpení, která mají jména, a ještě mnoho těch, která jsou bezejmenná.“

Pan Kostka se zamyslel. „Bartschi,“ pokračoval, „nestalo se vám nikdy, že jste pojednou opustil ňadra své milenky, abyste si hryzl rty v nesmyslném utrpení, že ji milujete?“

„Stydím se,“ řekl Barsch mírně. „Rty jsem si hryzl, ale ňader jsem neopustil; ostatně máte pravdu.“

„Bartschi,“ mluvil pan Kostka dále, hledě do tlusté Buddhovy tváře svého přítele, „řekl muž holce: ‚Mám tě rád za to, že tě nemiluji.‘ Není to pravda?“

„Bylo to tak,” pravil Bartsch skličene, „avšak neřekl jsem to já, nýbrž přítel Horobec. Můj milý, co chcete? Holka je ochrana před milenkou neboli metoda vyháněti ŽENU ženou. Prosit, Kostko! Milovati je utrpení i nemilovati je utrpení, je-li to v lásce. Pravím, každý z nás má své,” a pan Bartsch se zahálil v mlčení nad svou sklenicí.

A totéž mlčení zmocnilo se náhle pánů na konci stolu, a všichni na sebe pohlédli, neboť věděli, že každý z nich má své: pan Kostka manželku, od které odešel, a doktor Wanderer mladou ženu, jež od něho utekla; Bartsch nevyslyšenou lásku ke vdané paní a pan Kramer smutek po choti, jež zemřela při porodu.

Tu zvedl hlavu cavaliere Neri, vysloužilý mistr šermu, krásný stařec s růžovým obličejem pod bílým rounem vlasů, a puzen potřebou přenést se přes bolestné mlčení, počal mluvit: „Pánové, co je to? Pustili jste zármutek k našemu stolu a přinutili jste mne vzpomenouti na mou ženu, která zemřela pátý den po svatbě. Je tomu čtyřicet let a tenkrát také zemřel můj otec, který býval karbonářem. Tedy od svého otce mám historie, které jsem vám již vypravoval, jako o principe Bondinim neb o pastýři Lionettovi; a mohl bych vám vypravovati příběh o Niccolovi Beccarim neb o nevěstce Lysippě neb o milencích u St Paola a ještě mnohé příběhy, z nichž každý je jiný, jenom jejich závěr je vždycky stejný; ten závěr, že lidé tenkrát, když se daly tyto příběhy, byli silnější a jejich osudy závažnější a těžší než vaše.

Odpusťte mi, jsem již tak starý, že všechno minulé se mi zdá krásnějším. Odvykl jsem si již dobře viděti, a stáří vložilo do mých očí podivnou a převrácenou perspektivu, že věci se mně zdají tím většími, čím jsou vzdálenější. Též mužové, zdá se mi, měli dříve větší pohyby a větší obrysy, i já sám jsem měl větší pohyby a větší vzrůst; avšak nyní jsem zestárl a seschl jsem jako Títhónos a stal jsem se cikádou; a nyní jest mi dobře býti cikádou a mluvit o Títhónovi.

Nebo ještě lépe je mi opakovati příběhy, které vypravoval můj otec, když velice zestárl a vzpomínal na svá karbonářská léta v Belluně, nad Piave, kde náležel ke skupině Petrucchiově. K ní náležel též notář Rolli, mladý Paolo Paruta a Beccari, Niccolò Beccari, oba přátelé otcovi, potom Fanfani, který byl zastřelen od rakouské stráže, Crescimbeni, De Sanctis a páter Emiliano Giudici, tito tři později uvěznění v Prešpurku, Francouz Bazancourt, důvěrník Mazziniho, zahynuvší na ulici. Petrucchi sám byl odsouzen do kamene, ale utekl za hranice. Rovněž můj otec, cavaliere Giuseppe Neri, utekl do Bernu, kde si zařídil šermířskou školu. Paolo Paruta byl zabit v souboji od svého přítele Niccola Beccariho, který zemřel několik měsíců potom. To je historie skupiny Petrucchiovy.

Tedy tento Niccolò Beccari měl nevěstu jménem Gianninu, jež byla vychovávána v klášteře klarisek, když její rodiče zemřeli. Giannina byla kupodivu krásná, a poněvadž často klečíc, měla vidění, že k ní sestupuje nebeský ženich, sladký Ježíš s ambrovými ranami, které se rozevíraly k polibkům jako rty milence, byla v klášteře naděje, že složí přísahu řehole a bude sloužiti svému Kristovi a chudým lidem a mimoto i cti kláštera přede všemi kláštéry celého Benátska.

Avšak Gianninin bratr Cosimo chtěl míti ve své sestře raději matku mužů, a proto s pomocí svého přítele Nicola ji o slavnosti Korunování Panny odvezl z kláštera. Tenkrát tedy se mladý Beccari do Gianniny zamiloval a bývalá klariska z autority bratrovy byla zasnoubena Niccolovi.

Nevím, jak mužové milují nyní; nerozumím dobře vášním vás mladých lidí jiné rasy a jiného pokolení. Zdá se mi, že ve vašich láskách vedle čistého andělského tónu vašich citů se ozývá podivný sekond, o němž nevím, kdo jej hraje, ale který zní temně a disonančně jakoby z ruky nepřítelovy. Zdá se mi, že jsou místa ve vaší duši, kam žena nepronikne; neboť vaše duše jsou hluboké a hlubší, než bývaly, dosti hluboké, aby pojaly zároveň lásku i nenávisť.

Proto budete málo rozuměti láskám oněch dob, citům složeným z vášni a ctností, z velikých vášní a velikých ctností, neboť byly to lásky silných mužů, kteří byli skloněni před ženou a vzpřímeni před mužem a dovedli dbáti, aby ani špička prstu milence se nezranila o hrot nože, jež v nejbližší chvíli zabodli do prsou sokových; takový tedy byl jejich poměr k ženě. Tak miloval i Beccari. Avšak Giannina stěží rozuměla této lásce, neboť Gesu se byl dotkl jejího srdce, a naplniv ji rozkošemi svých ran, umrtvoval její smysly, jako by nepokoj a nejistota panny, strach a zvědavost, zármutek, touha a všechny ty malé slabosti, jež dívku vrhají do náruče mužovy a učí ji hledati a býti hledánu a nalezenou, jako by tyto slabosti neměly místa v jejím těle ženy, jež nebyla ženou.

Ačkoliv pak Niccolò byl krásný muž a ne tak slabý, aby se dovedl přemáhati, dobrý muž a dobrý milovník, ačkoliv nebyl z těch, kteří ženu pokládají za fantóm a lásku za hotovou cudnost své rajské mysli, přece dojmán a zmaten cherubovými očima Gianniny, ztrácel odvahu prudkého milence a spokojoval se tím, že smí státi nablízku Gianniny ponořen v její mlčení a ve svou tichost, neboť nedovedl k ní mluvit řečí jí srozumitelnou. Avšak Giannina mu byla vděčna, a berouc jej za ruku, říkala mu, že ho miluje. Taková tedy byla láska Beccariho do příchodu Paolova.

Tento Paolo Paruta pocházel z vesnice Bovi, odkud utekl před vojáky Svatého otce, kterým se byl v taverně posmíval; v Belluně byl přijat za hosta v domě Cosimově a spřátelil se

mimoto i s Petrucchiem, Beccarim a mým otcem. Nyní si vzal ve zvyk děsiti Bellunu svou divokou povahou, když otrásal krčmami, sváděl děvčata, bil se, pil a bodal se otevřeným nožem do masa, a uráží mimojdoucí, procházel se s dýkou v zubech, se rty krvácejícími na ostří, podoben bláznů nebo ďáblů; ale jindy mlčel po několik dní, vyhýbal se Giannině nebo ležel celé hodiny s tváří zakrytou šátkem, do něhož se byl zahryzl; tak byl divoký. V ten čas Cosimo byl odveden k vojsku, a poručiv svůj dům a sestru staršímu Niccolovi, odebral se do Verony, zatímco Paolo přesídlil do údolí k mému otcovi.

Jednou večer tedy Niccolò seděl v altánu zahrady Cosimovy a čekal, až Giannina vyjde modlit se Ave Maria. Giannina již přicházela, když tu Beccari spatřil, jak Paolo přeskočil plot do zahrady, a pokleknuv, zastoupil Giannině cestu.

„Giannino,“ počal spěšně Paolo mluvit, „slyšte; pravím ti, že tě miluji. Oh Giannino, víš, co je to láska? Láska je silná jako archanděl a sladká jako vánek; silnější než já a krásnější než ty. Vezmu tě do náručí a ponesu tě, abys viděla, jak jsem silný. Ponesu tě na svých rukou až do Bovi a budu se zastavovati, abych tě líbal. Dotkni se mne, Giannino, jen prstem; necítíš, jak jsem žhavý? Tak jsem žhavý od té chvíle, co tě miluji.“

„Mlč, Paolo,“ prosila Giannina s pláčem.

Tu vykřikl Paolo hlasitým výkřikem, a jak klečel, uchopil Gianninu a líbal ji na její dívčí život. „Niccolò,“ zvolala Giannina v slzách. „Pust,“ křičel Niccolo a šel s nožem proti Paolovi.

„Bratře, jsem bezbranný,“ řekl Paolo, vstávaje. Tu Beccari bodal do zdi tak dlouho, až zlomil svůj nůž, a řekl Paolovi: „Pošli ke mně Neriho.“ To byl můj otec.”

Cavaliere Neri se na okamžik zastavil a dokládal: „Pohleďte, láska! Četl jsem nedávno v učené knize, že láska neslouží než rozmnožování života. Příliš často jsem viděl jít spolu lásku a smrt, a vím též, že ženy, naplněny rozkoší, říkají svým milencům: Zab mne! Tedy někdy si myslím, že láska je součin života a smrti; proto jsou její rozkoše tak rozdvojené a všechny její city rozděleny mezi bolest a štěstí.

Tedy ráno přišli Paolo, Niccolo a můj otec na louku při Piave, všichni tři stejně červeně a černě oděni, neboť v Belluně byl jediný krejčí, odívající všechny muže stejnými šaty, a všichni tři s černými masopustními maskami na tváři, aby nebyli poznáni od nespolehlivých lidí. Počali souboj.

Nejprve se sráželi dokonale, neboť byli to dobří šermíři a sobě rovní, a silnější, než jsou lidé dnes. Tenkrát se ještě užívalo starých krásných figur, jako byla dvanáctka spodní, stará sizzila nebo obrácená paráda osmá, dobrá pro vystřídání, a jiné, které jsou dávno zapomenuty. Takto se bojovalo, ale potom oba ztratili klid a pozici a počali se točiti v kruhu jako zápasící

daňkové. A najednou jeden fleret praskl a druhý odlétl; a zatímco se oba po něm hnali, můj otec, rozezlen tím, co viděl, na něj šlápl a zlomil jej.

„Šavle,“ poručil jeden z obou (neboť můj otec jich nedovedl rozeznati). Otec váhal, a teprve když se mu oba zavázali, že na sebe nesáhnou, pokud se nevrátí, běžel domů pro šavle. Byly to šavle ohnutější než dnešní, takové, jakým se říká cimitáry.

Když se můj otec vrátil, našel je oba sedící proti sobě na kamenech, dva s černými maskami, jednoho s krvácejícím břichem. A nyní se utkali znovu. Vy víte sami: kordy cinkají; kordy jsou zvonková hra končící úzkou ránou; kordy jsou zdvořilá čtverylka s pěknými assauty a figurami. Před čtrnácti dny jsem byl pozván přihlížeti k souboji těžkými dragounskými šavlemi; ale jsem starý a není mi již volno, vidím-li dlouhé rány v mase, a neslyším rád stručné třeskání šavlí za těžkých podmínek. Zdá se mi, že při šavlích je riziko větší, než je v zájmu souboje. Vím dobře, že šavle jsou nejčestnější formou vyřizovati spory; ale poněvadž jsem zestárl, je mi strašno viděti prořatou krkavici, jako jsem viděl před čtrnácti dny. Myslím si tedy, že souboj není tak akt hněvu, jako spíše obřad smíru, a že smrt do duelu nepatří. Odpusťte mi, není-li toto více nežli řeč starého muže.

Tedy takto počalo na pratu druhé utkání prudkého boje, a uprostřed toho byl slyšeti výkřik. Giannina stála na kraji louky, tak jak vyběhla z koupele v Piave, sotvaže zaslechla třeskot šavlí, a s divokou hrůzou pohlížela na oba muže v černých maskách. A nyní počalo něco strašného. Masky se ohlédly, a čtyři oči pod černými larvami hleděly na Gianninu, překrásnou cenu zápasu na okraji prata; tu vykřikly obě masky, a nyní se to stalo: cimitáry se zdvihly a počaly šíleně sekati do hlav, do ramen, do čepelí a do vzduchu, rozstříkující krev; a přitom se oba točili dokola jako vlček. Můj otec zdvihl ruce do výše, a křiče hrůzou, vrhl se mezi oba; ale již zase prchal s rozseknutou dlaní a ramenem, a ti dva vzteklivci honili jej po celé louce, sekající po něm šavlemi. Pak začali znovu tančiti a točili se po celém pratu oslepeni vlastní krví; a Giannina krok za krokem následovala tuto ohavnou skupinu a pohlížela do tváří zápasníků, aby rozřešila, kdo je skryt pod černými škraboškami. Po celé louce proháněly se a motaly dvě masky a za nimi po celé louce chodila Giannina, šílená a hrozná; neboť bylo to strašné, že byla bláznivá v bolestech.

A zatím oba ti soupeři, slepí červeným proudem, který jim tekl přes oči, sekali do sebe a do vzduchu, sráželi se tělem

a opět se ztráceli; a najednou se utkali zcela zblízka, a jeden z nich vysoko zdvihnuv cimitár, ťal druhého do hlavy, jež se rozevřela.

Můj otec, pomatený hrůzou z toho, co viděl, usedl na zem vedle umírajícího a snažil mu masku. „Paolo,“ řekl tiše a stíral mu dlaněmi krev a mozek. „Paolo,“ jásavě křičela Giannina a zatočila se a klesla na zem.

Niccolò vysílen bojem a ztrátou krve, která z něho vybíhala, sedl si na kámen, nechávaje si na tváři rozsekanou masku promočenou krví, a oddechoval. Tu Giannina objala nahými rukama jeho třesoucí se nohy a šeptala: „Paolo, já jsem věděla, že ho zabiješ, já jsem se nebála. Paolo, ty jsi silnější než on. Tys ho zabil,“ vykřikla vítězně a krutě a vyskočila, a stojíc nad mrtvolou Paolovou, řekla mému otci: „Niccolo je mrtev? Podívejte se ještě třikrát, je-li mrtev, a pak mně řekněte, že ho Paolo zabil.“

Můj otec zděšen se ohlédl na Niccola. Niccolo Beccari už vstal, ale nebylo viděti, co zůstalo pod jeho rozsekanou maskou. Giannina ho objala kolem krku, a tisknouc se k němu celým svým horoucím rozniceným tělem, líbala s opilou vášní jeho zkrvácené rty. „Paolo,“ šeptala, „miluji tě od včerejšího večera, kdys mne líbal. Nyní mne smíš nésti na rukou do Bovi, Paolo,“ a opět jej líbala na rty uprostřed přervaných slov, třísnic se krví. Tu Niccolo neproněsl slova, a zdvihnuv do náručí její drahocenné tělo, s maskou na tváři a krvavým čelem běžel úprkem ke Cosimovu domu, jenž stál nejbliže. „Do Bovi,“ volala Giannina v jeho náručí.

Zatím můj otec omyl v Piave své rány a ukryl mrtvolu Paolovu, kterého večer s pomocí pátera Giudiciho pochoval na svěcené půdě. Naštěstí téhož dne byl od zlodějů na křižovatce probodnut rakouský četník, i řeklo se, že ho zabil Paolo Paruta a utekl do hor, kde po něm úřady skutečně daly pátrati; ale poněvadž to bylo právě v březnu dvacátého prvního roku a nemluvilo se o ničem jiném než o boji v Neapoli a trojdenních bitkách v Piemontě, zapomnělo se brzo i na to.”

Starý kavalír se zastavil v myšlenkách a řekl: „V Richardovi II. je psáno: „Hoře mé jest uvnitř; zvenčí možno viděti jen stín neviditelného smutku, který sžírá umučenou hrud.“ Největší útěchou bolesti jest, promítá-li se ven a mění-li se v činy. Šťastné jest utrpení žen, smáčené slzami a křikem. Proklaté jest utrpení mužů, které zavírá jejich ústa a nechává jen na jejich tváři stín mlčelivé bolesti jako nápis uzavřené knihy. Ale největší je zoufalství těch, kteří i tento stín ukrývají pod maskou a nechávají svou bolest v hrozně samotě svého nitra.

„Tedy druhého dne šel můj otec do Cosimova domu navštívit Niccola. Beccari ležel na loži pokryt šarpiemi, s hlavou a tvářemi zavinutými v bílé kukli fáčů a obvazů, s očima zavřenými. Giannina seděla vedle jeho lůžka a kynula mému otci: „Tiše, Paolo spí. Po celý den už spí se zavřenými očima. Niccolò, ten zlomený ďábel, ten černý pes, posekal Paola po

celé hlavě a tváři.‘ Pak vzala mého otce za ruku a posadila ho vedle sebe, šeptajíc: ‚Neri, vy nevíte, že Paola miluji? Má láska je silná jako archanděl a sladká jako vánek. Kdyby Paolo byl Beccariho nezabil, byla bych ho zabila já, byla bych mu vrazila do srdce jehlicí a ještě bych ji byla smočila v beladoně, aby umíral v bolestech. Ale Paolo byl silnější než Niccolo.‘

Tu pohnula se bílá kukla na tváři Niccolově a krev vyprýštila mezi pruhy obvazů, máčejíc šarpie.

Avšak Giannina to již neviděla, neboť položila obličej na prsa Niccolova a líbala je překypujícími polibky vášnivé ženy. Můj otec se odvrátil k oknu, aby neviděl svýma očima tuto lásku. Taková jest žena ve vášni, že nejplášší dotyk jejích prstů má chuť polibky a její polibky mají chuť závratí, a z jejích prstů vytékají rozkoše jako proud. Giannina byla krásná a planoucí; kdo by se mohl nezachvěti rozkoší pod těmito polibky, kdo by nevykřikl vášní a nezdvihl rukou po této ženě, která umlká mezi pocely a přiznává se, že je přemožena? Neboť taková jest žena ve vášni, že nic není silnějšího než její přemožení a nic není vítěznějšího než její poddání; nic není nejistějšího nad její stud a nic není líbeznějšího nad její obranu.

Avšak je něco podivnějšího, uvažoval můj otec dále, než toto vyvolání ženy v panně, která včera znala sotva sen a zmatek, a dnes zná veškeru nejasnou svůdnost a exaltaci, veškeru koketní nebo instinktivní umění, veškeru paniku, sladkost a rdění veliké ženiny chvíle, která jest poddání? V náplni ženství, v rozkoši a ponížení trpnosti se naučila říkati: jsem tvoje; a který muž nebyl by překonán plným štěstím tohoto vlastnictví, že žena, že toto tělo, tyto krásné ruce a cudné nohy, tyto pohyby zdrželivé nebo vášnivé, že to vše spočívá bezbranně v jeho náručí zdrceno, šťastno a přemoženo poznáním velikého slova: jsem tvoje? Ale jak veliká je tato největší rozkoš muže, tak veliká a ještě třikrát větší byla bolest Niccolova.

Zatímco můj otec takto uvažoval, Giannina znehybněla na prsou Niccolových a oddechovala. Tu otevřel Niccolo oči svítící mezi bílými šarpiemi a vyhledal jimi oči mého otce, ale nepromluvil a nepohnul se a sklopil opět víčka, když můj otec tiše odešel, nemoha snést pohledu očí Niccolových.

A tak také se můj otec odvracel od očí Niccolových, když se Beccari již počínal pozdravovati a když chodil po zahradě s bílou kuklou obvazů na hlavě, opíraje se o Gianninu, jež záříc roznícenýma očima a štěstím nevěsty, neustávala vylíčovati svou lásku a blaženost se sladkým refrémem jména Paolo.

Takto tedy se uzdravoval Niccolů po boku své milenky, jejíž mysl zůstala zastřena od onoho souboje; vpravdě její mysl byla zastřena láskou, neboť nic nebylo podivnějšího než vašeň a rozkoše této dívky, jež kdysi byla ženou bez ženství a klariskou Páně, a nyní

obcházela po domě s uvolněnými vlasy a pootevřenými žíznícími rty, vyčerpána v objetích, s očima vyprahlými, jako by prosila, aby byla rozdrvena novými vášněmi, aby byla až k zničení naplněna neslýchanými radostmi hodnými její šílenosti, aby konečně zemřela usmrcena novou nepřemožitelnou rozkoší, o kterou prosily její rozšířené oči.

Řekl jsem, že Niccolo se pomalu uzdravoval, neboť jeho rány byly spíše četné než vážné, a posléze sňal i kuklu obvazů; i bylo viděti obličej zcela nepodobný Niccolovi, tak bledý a křížovaný dlouhými jizvami, jež stahovaly jeho tváře v novou podobu a výraz. Ale bylo to těžké uzdravování, neboť často, když Niccolo seděl zamlklý a uzavřený, svrástil se prudce jeho obličej, a tenkrát praskaly švy a rány se porozvíraly, mokvajíce čerstvou krví.

Někdy Giannina, sedíc na kolenou Niccolových, pátrala v jeho tváři rozevřenými nerozumnými očima; tu Niccolo ji uchopil do náručí a odnášel domů, zasypávaje její paměť novými polibky.

Taková byla vášnivá láska Niccola a Gianniny, a nikdy nebylo lásky, ve které by bylo více polibků a objetí. Konečně přišel čas, kdy zdály se pomalu hasnouti žířivé oči Gianniny; její palčivé rty se pevně svíraly a její pohyby se počaly vléci melancholickou únavou. Po těchto chvílích se vášně dvojnásob stupňovaly a Niccolo s Gianninou se vrhali do zesílených prudších objetí, do zmnožených rozkoší a šíleností; ale potom dvojnásob rostla smutná křehkost Gianninina a ona, klesajíc v apatii, po dlouhé hodiny sedala vedle zamlklého Niccola a pohlížela na nepřítomné věci. Opět klečíc v noci na dlaždicích, viděla se přibližovati svého Gesu; ale jeho rány, pootevřené jako rty milence, byly ještě daleko a nepřiložily se k jejím ústům.

V té době tedy, kdy Giannina znovu hledala cestu ke klášteru klarisek, našli jednou ráno Niccola mrtvého před altánem v sedlině krve, jež vytekla z jeho ran široce rozevřených a jakoby úplně čerstvých; neboť všechny jeho málo zacelené jizvy se rázem otevřely a popraskaly na jeho tváři. Tak ještě naposledy se oddělila od jeho tváře maska jizev, jež stahovala jeho obličej, a teprve nyní bylo viděti podobu a výraz tváře Niccolovy; byl to výraz údesu, který byl ukryt pod larvou tváře Niccolovy, když líbal Gianninu v bolestech, nad něž nikdy nebylo větších, a s rozkošemi, jež byly strašnější než jeho bolesti.

Téže noci Giannina opět líbala vonné rány svého Krista, a když ji můj otec dovedl k mrtvole Niccolově, zdálo se, jako by se snažila vzpomenouti v dobrém na tohoto mrtvého muže; ale pak, záříc blažeností, s očima zavlhlými sladkostí, počala mluvit o svém Gesu, který ji miluje.

To je příběh utrpení Niccolova.”

Starý růžový cavaliere Neri zdvihl hlavu a pohlížel na ty, kteří jej poslouchali. Byl to pan Kostka a Bartsch, pan doktor Wanderer, Kramer a Pylades, jenž myslí dlel jinde.

„Děkuji vám,“ řekl cavaliere, „že jste mně naslouchali. Jste čestní mladí lidé, které miluji; ale jste slabí. Nepatrní v příhodách a utrpení. Ale přece vás miluji.“

Tu zaúpěl Pylades a zakryl si tváře dlaněmi: „Teď, v tomto okamžiku, se mladý Richard zastřelil.“

Pan Kostka krčil útrpně rameny. Bartsch, tlustý a dojatý, kreslil popelem svého doutníku písmena na ubrus; a cavaliere Giosue Neri seděl zamyšlen nad velikými obrysy, jež nazýval minulostí.

L'ÉVENTAIL

Bylo to v roce 1787, kdy princepe Bondini, složiv úřad vyslance Království neapolského, vrátil se z Madridu do Neapole, aby se pomodlil na hrobě své manželky, jež zemřela za jeho diplomatického posláním; nyní žil kníže po tři léta v ústraní, a teprve v zimě roku 1789 stala se jeho milenkou hraběnka Recce, zvaná Terrine, ponevadž se jmenovala Catherine a měla pleť hnědou jako vypálené teriny. Následujícího léta potom dával princepe Bondini v zahradě své vily u Římské silnice maškarní slavnost, jíž se zúčastnili mimo jiné i pan princ Filip, mnohé osobnosti ode dvora, kardinál-komoří kníže Leone Butto a veliké zástupy lidu; neboť kníže Bondini, byv spojen v Madridu s králem proti městům, hledal v Neapoli spojení s měšťany proti králi, odpovídaje takto na otázky, které si sám kladl, když četl znepokojivé a obšírné dopisy z Paříže.

Princepe Bondini, velmi vysoký a tělnatý muž, pozdravoval své hosty u brány zahrady, do níž se otevírala galérie starého traktu vily a veranda přistavěná k novému křídlu a k níž přiléhaly ještě oranžerie, olivový a morušový háj a jízdárna.

Uprostřed zahrady, kde byly nově zřízeny boskety, kiosky, Próteova jeskyně a veliký bazén s mušlovitým plavidlem, byly nyní postaveny stany najatých komediantů, barvené šafránem a rumělkou.

„Dobrý Esope,“ vítal princepe Bondini pána v dominu, který přicházel, veda dívku v lila, „přeji vám, aby krásné dítě, jež přivádíte, bylo s dnešní slavností spokojeno.“

„Slyš to, drahá,” odpovídal pan Esop ke své dívce, „Jeho Jasnost praví, že se zde nemusíš ostýchat. Milý Lodovico,” zvolal, jda mimo, na mladého kavalíra, „vaše přítelkyně ocitá se v rozpacích, neboť nemá nikoho, kdo by jí upevnil jehlici, kdyby se jí uvolnila v účesu. Myslím, že byste ji našel u sochy Neptunovy.”

„Drahý Esope,” řekl pan Lodovico, „co je nového?”

„Nic než že vznešený Bondini neví, co by měl vědět, a že slavná Terrine dělá, co by dělat neměla. Neboť, má drahá,” obrátil se pan Esop ke své milence, „vězte, že ona dáma s červenou maskou je hraběnka Recco, zvaná Terrine, a že ten, na koho se nyní usmívá, není náš hostitel, nýbrž básník Fosco, o kterém se říká, že jeho rýmy nejsou tak zvučné jako rýmy Innocenza Frugoniho. A nyní, drahá Liso, můžete mně vysvětlit, proč mají ženy větší náklonnost k básníkovi než k čestnému muži, třebaže tento nikdy nelže?”

„Proto, myslím,” pravila Lisa, „že básníka miluje mnoho žen, kdežto čestného muže jen jedna, není-li i to pochybné; neboť muž je nejvíce svůdný ženami, které nechaly na něm své stopy.”

„Vzácný příteli,” řekl básník Fosco, který přišel pozdravit pana Esopa, „pocíte mne, přijdete-li poslouchat, až budu recitovati svůj kuplet na ostrůvku Galateině.”

„Drahý Orfee,” pravil pan Esop medově, bera za ruku Lisu, „pocíte pozváním i toto drahocenné stvoření.”

„Orfeus,” namítal sladce Fosco, „dovedl okouzlovati zvířata, ale jistě by byl shledal, že je méně snadné okouzlovati anděly. Rozmilý Esope, víte, že je zde Droz se svými androidy? Pojdme se přece podívat na verandu, kde je vystavuje! Ctěny Esope, neznám nic pozoruhodnějšího, než jsou tyto mechanické loutky.”

Zatímco všichni tři přecházeli přes trávník, vyšvihl se na hrazdu, visící ze dvou platanů, španělsky akrobat, dlouhý a s neobyčejně malou hlavou, a vykřiknuv, rozhoupal hrazdu; a na letící houpačku vznesla se v rozběhu žena v rudém trikotu, a nyní oba, sloučivše se v prstenc kolem hrazdy, kterou obepínali prohnutými zády, roztočili se jako živoucí a krásné kolo.

Klidní houpaví provazochodci přecházeli po lanech vysoko napjatých a kynuli rukama. Na estrádě dávali operu s klasickým baletem, improvizátoři, stojíce na patnících, oslavovali knížete Bondiniho, zatímco pěvci z Luccy, doprovázeni loutnaři, zpívali balaty a závodili, prodlužující nejvyšší tóny, jež se bolestně napínaly na kritickém kraji hlasového zlomení.

Říkalo se, že u oranžerie je právě hráno Zabíjení žida, a před pavilónem papoušků, kteří drsně a podrážděně vřeštěli, rudě šachovaný bajazzo sváděl krvavý zápas se třemi velikými krocany, jež posléze st'al napodobeným justičním mečem města Neapole.

Vysoko v korunách stromů seděli chlapci a sypali dolů konfety a koriandoly, rozprášené větrem v hustých vířících mračnech. Velicí pávi spouštěli z větví ocasy a křičeli chvílemi chraptivými nostalgickými hlasy.

Opice v rokokových šatech a s maršálskými klobouky na hlavách vyřítily se z opičárny a zmocnily se větvoví stromů, jež hořce a dusně voněly v žáru dne.

Principe Bondini obcházel mezi obecnstvem, vztyčuje vysoko svou tlustou postavu a žlučový obličej váčkovitě vrásknoucí, nadzvedaje kordem černý plášť španělské módy, jíž nikdy neodložil, až konečně zabušiv holí na veliký zvon, ohlásil konec první série produkci.

Tu sestoupili artisti z pódíí a vmísili se mezi pasanty. Byli zde atleti s nahým trupem, s čely úzkými a skvrnitými; němečtí a irští klaunové v plátěných plundrách strkali se hranatě proti proudu, voltizéři seskočili z hrazd a napínali vykloubené údy, balleteusy, zahalivše se gázem, ulehly do trávy a smály se, žvýkající datle, zatímco hoši z výše stromů neustávali sypati oblaka lehkých konfetů na hlavy promenujících.

Po cestách tísnil se v pošetilé směsici hosté oddechující pod maskami ve smíšených parfémecích. Ruce lepkavé cukrovím tiskly se propletenými prsty a milenci dýchali si do tváří, sražení k sobě těly roznicenými sluncem a slavností.

„Živote!“ zvolal pan Esop a pozvedl ruce, „existuje něco bohatšího, zmatenějšího a složitějšího, než je šílenost tohoto dne? A přece, tito akrobati vystupují na hrazdy a usmívají se, dříve než mohou zemřít chybým hmatem; zpěváci chvějí se rozčilením, když prodlužují svůj nejvyšší tón; tanečnice pohlížejí v pauze na své nohy a uvažují o svých tancích a o svých milencích; klaunové se rozšklebují a šaškové nastavují tváře hanebným ranám; a to vše proto, aby kníže Bondini s pohrdáním pohlížel na davy, jež přilákal, a aby si hraběnka Recco pomyslně, jak krásně jí sluší tyto zástupy lidí, a aby kdosi, Esop, Esop zrozený jako věčná poznámka své matky, cele se shrnul do věčné poznámky: Vidíte tyto lidi s maskami na tvářích? Vězte, že těmito bláznivými škraboškami chtějí zamaskovati svou bláznivost; neboť chtějí, aby jejich nerozumné slabé veselí zdálo se býti hrou, zatímco jest jejich plnou a životní vážností. Drahy Fosco, zdá se mi, že na vás kývá hraběnka Recco a myslí si: Jak krásný je dnes Fosco pod svou atlasovou škraboškou!“

Pod gloriem stáli vznešení hosté a pohlíželi dolů na promenádu. Principe Bondini přistoupil k Terrině, vysoko vzpřímen ve svých černých šatech; avšak Terrine kývala na Foscu. „Jdeme k Drozovi,“ zvolal básník, a hraběnka Recco ihned seběhla ze schůdků gloriu. „Jdu také k Drozovi,“ řekl pan princ jednoduše a sestoupil dolů, doprovázen i panem kardinálem, panem abbé Cimolou, mnohými pány ode dvora a jinými notabilitami. Tu

vykročil majordom vpřed, a nesa napříč dlouhou hůl, uvolňoval cestu vznešeným panstvům; a tak přišli všichni k verandě, na níž byl zavěšen veliký nápis: H. L. J. DROZ, M. C. F. & N.

Majordom zabušil holí do schodů a z verandy vystoupil, skloněn ve hluboké pokloně, malý muž se slavnostním tupetem na hlavě a se širokými krajkami na prsou a rukávech.

„Vy jste Droz, pane?“ zeptal se pan princ, usednuv.

„Váš služebník, Výsosti.“

„Je to pravda, že jste byl knězem?“ zeptal se veselý pan abbé Cimola.

„Jen seminaristou, důstojnosti, akolytou.“

„Ukažte nám,“ doložil pan princ, „své androidy, své hračky.“

„Hračky?“ zvolal Droz bolestně a postavil před pana prince Písaře; když byl natažen, psal Písař okrouhlou ženskou kurentkou: „Henri Louis Jacquet Droz, La Chaux de Fonds, m'a fait 85.“ Na miniaturním spinetu hrála loutka křehkými prsty tiché árie Pellegriniho. Figurky v hedvábných krinolínách tančily tříkrokový menuet kolem Fauna, pískajícího na moldánky. Milenci se líbali a otáčeli se, držíce se za ruce, „L'éventail,“ řekl Droz a přisunul před pana prince loutku velikostí rovnou člověku, jež se ukláněla a zakrývala si obličej vějířem, odřikávajíc divně, jakoby kovově šepavým hláskem: „Si – – No – – Ano – – Ne – –“

„Zázrak!“ zvolal pan princ, obraceje se k ostatním.

„Si,“ doložil pan Esop, „čarovný mistře, jak prostá to žena!“

„No,“ řekla androida a ukláněla se.

„Milý mistře,“ řekl veselý pan abbé Cimola, „zeptám se konzistoře, je-li dovoleno přiváděti na svět existence bez dědičného hříchu a není-li snad záhodno pokřtiti vaše loutky. No? Forse che si, forse che no.“

„Si,“ dokládala loutka v pravidelném intervalu.

„Dobře, mluv,“ vykřikl Droz, „hračko nebo ženo! Pokloň se panstvu a zavaň vějířem. Řekni ‚si‘ a řekni ‚no‘, ať se panstvo zasměje tvé jednoduchosti; neboť panstvo neví, jak podivný a složitý je mechanismus tvého si, a nikdy nebude vědět, kolik skrytých koleček a převodů, kolik rovnováh a excentrů obsahuje tvé slovo no.“

„No,“ doložila loutka s úklonou.

„No, no, no,“ zvolal Droz, „urození páni, čím je pro vás toto malé slovo? Toto slůvko, které řekne žena za jedinou vteřinu! No, panstvo neví, kolik nezjevených pohybů a sil, kolik zákonů a souvislostí se složilo, si, jak podivuhodně a nepochopitelně vzniká to si a toto no, tvé graciézní reverence, loutko, hračko, ženo! Ukloň se, ukloň se,“ křikl, tlesknuv do dlaní.

„Si,“ řekla loutka a zakývala vějířem.

„Děkuji, vznešené panstvo, si,” pravil Droz a ukláněl se, „děkuji za vzácnou pozornost, kterou jste věnovali mým strojům. Jsou to hračky, ano, ale jsou složité, nepochopitelně a nezbadatelně složité. Hračky, si, nic více než hračky.”

„No,” udělala žena neměnně.

„No, no, no,” klaněl se Droz, „tisíckrát ne. Mé hračky jsou tak tajemné jako lidé. Nikdo nepochopí ani si, ani no, ani pohony a příčiny, má kolečka! Kde jsou počátky a konce pohybů? No, no, no, tisíckrát ne!”

„Si,” pravila loutka šeplavě.

V tu chvíli zazvonil desetkrát veliký zvon a ohlásil počátek druhého pořadí programu. „Můj kuplet,” zvolal básník Fosco. Pan princ se rovněž zvedl: „Milý Drozi –”

„Výsosti, váš služebník, si,” ukláněl se Henri Louis Jacquet Droz.

Majordom zaklepal holí a vykročil kupředu, nesa hůl napříč, aby uvolnil cestu jejich urozenostem.

„Drahy Fosco,” mluvil pan Esop, když už nastal večer a po stromech byly rozvěšovány krásné zářící lampióny, „ptáte se mne, jak se mi líbil váš kuplet; tedy slyšte: byl okouzlující. Jaký to půvabný a nový nápad, končíte větu ve verši ženským rýmem, takže se myšlenka uzavírá klesem přízvuku: kdežto mužský rým, tento názvuk, tento přízvukný zdvih je jako můstek, od něhož se odráží myšlenka k dalšímu rozběhu, to jest, že tento mužský rým tedy má právo státí pouze před čárkou. Vzácný Fosco, též Lisa byla okouzlena vaším kupletem.”

„Já ptal se pak, co více sladké je,
zda žena, nebo láska muže k ženě,”
citovala Lisa, tisknouc ruku Esopovu.

„Galantní lásky,” mluvil dále pan Esop, „tyto hry na rozkoš, vynalezené pro naši dobu, kdy byly vyjádřeny půvabněji než v tomto kupletu? Mohl bych se ovšem ptáti, proč básník mluví o lásce, a nikoliv o muži nebo ženě. Neboť myslím, že muž stojí proti ženě jako tanečník; a nyní oba počnou dělati pohyby, točí se, přibližují se, mají závrat' a slyší hudbu. Tedy tyto jejich kroky, pozice a pohyby, to jest láska; ale, drahý Fosco, nemyslíte, že hudba, jíž naslouchá žena, je jiná než ta, kterou slyší muž? Jediné, co je společné mezi mužem a ženou, je rozkoš, slabá chvíle, rozkoš, vteřina, kdy není již rozdílu mezi mužem a ženou, rozkoš, neutrální půda mezi dvěma vojsky; a na této neutrální půdě, Fosco, zpíváte své Vyzvání k tanci a tančíte, jako by nebylo zbraní na dvou stranách. Odpusťte, dobrý Fosco, že jsem

mluvil snad dlouho; chtěl jsem jen říci, že jste tanečník. Ano, čarovný Fosco, váš kuplet byl okouzlující.” „Okouzlující Fosco, váš kuplet byl čarovný,” řekla žena s červenou maskou na tváři a vsunula ruku pod básníkovo páží; byla to Terrine, jež odváděla Foscu. Do výše vylétly rakety a zapadly do korun stromů. V alejích táhly masky v lampiónovém průvodu se smíšenými křiky. Artisté zapálili bengálové ohně a fantasticky osvětlení přemetli se na pódiiích v závratných tricích; danseusy zpitě vířily na estrádě, zdvihající v hrsti sukně nad štíhlýma nohama. Byla to horečka; arlekýno improvizoval erotickou pantomimu, kytary zadrnčely a na trávnicích počaly zmatené tance. Veliký zahradní zvon, rozhoupaný neznámou rukou, poplašeně zvonil a na západě vystupoval mrak přinášející déšť.

Ze tří stran parku byly vypouštěny rakety, a tříštíce se v hvězdy, klesaly dolů. „Jaké dusno,” sténala Lisa, a pan Esop, podpíraje umdleného anděla, odvažoval se do vnitřních hlubin zahrady, kde byla již plná tma, jež zahalovala tajný život ústraní.

Milenci procházeli se, proplétající prsty ve stiscích, anebo usedali na lavičky se rty spojenými; ženy, zavírajíce oči, nesly na ňadrech polibky mladých mužů a vzdychaly; a pan Esop s Lisou kradli se, obcházejíce keřová zákoutí, jichž temnotu přespříliš tichou diskrétně podezřivali, napodobující zděšení, z tajemných skrýší.

Vysoký tělnatý muž s černou maskou na tváři, nadzvihuje plášť kordem, přecházel spěšným krokem po cestách a nakláněl se k tvářím žen, jež se s výkřikem vylekávaly v milencově náručí. „Drahá Liso,” šeptal pan Esop, „toť Bondini.”

Rakety vrhaly krátké záblesky a odhalovaly dvojice, jež se tajily v úkrytech; hlasy neviditelných tavily se v šepot a stíny noci, zdálo se, byly oživeny předlouhými vzdechy; a pan Esop, našed si sedadlo na piedestalu sochy Kupidovy, rozhovořil se:

„Drahá sestro,” řekl „vidíte onu hvězdu? Toť Venuše, jež zrodila Eróta; tedy chtěl jsem mluvit o hvězdách, ale napadají mi slova: Jaká to vhodná chvíle pro ženy, jež ukrývají své hříchy za svou slabostí! Nejsladší Liso, dejte pozor, abyste slyšela z těchto houštin hlasy svých mdlých sester, jež sténají: Ach, kde jsem? Snila jsem? Co se to se mnou dělo? Ach Gírne, ach Frédéricu, ach Francesco, co jste mi to udělal? – Ubohý Gian.”

„Ubohý Frédéric,” pravila Lisa.

Podruhé přeběhl po cestě vysoký černý muž a rozhlížel se, zneklidněn hledáním.

„Veliký bůžku,” zvolal pan Esop, zvedaje ruce ke Kupidovi, „co jest to láska? Proč Gian cítí hřích, Fosco rozkoš a Bondini bolest? Nebo proč nejsou hranice mezi hříchem, bolestí a rozkoší? Je-li láska potřebou, proč je hříchem, a je-li rozkoší, proč je potřebou? Liso, má sestro, co je to láska?”

„Jsem žena, Esope,” pravila Lisa, „mám strach nebo toužím nebo jsem bezmocná; a to je všecko, co vím o lásce. Anebo cítím rozkoš, a vím, že miluji; nebo cítím bolest, a vím, že nejsem milována, Esope, Esope, jaká noc!”

Potřetí vyběhl ze tmy maskovaný muž a vrhal se na odlehlé cesty. „Bojím se,” naříkala Lisa, a mraky od západu již zakrývaly oblohu, a Lisa se chvěla na piedestalu sochy Erótovy v nočním stínu.

„Terrine!” „Fosco!” Tak šeptala dvojice na cestě a slučovala se v objetí a polibcích. Vysoký tlustý muž s maskou a zdviženým pláštěm stanul náhle za nimi. „Hraběnko,” řekl a strhl ženě červenou masku z obličeje. Terrine slabě vykřikla, zatímco Fosco couval.

„Vy jste ležela s Foscou,” řekl Bondini potichu, dupaje nohou.

„Si,” šeptala Terrine a chránila si obličej rukama.

„Terrine, pojď se mnou,” zvolal Fosco.

Terrine váhala. „No.”

„Půjdeš se mnou, Catherine?” zeptal se kníže Bondini velice tiše.

„Si,” řekla prostě Terrine a poslala Foscovi rukou polibek.

„No,” vykřikl kníže pronikavě, a otočiv se na patě, kvapem odbíhal do tmy. Terrine zasmála se hlasitě a počala jej honiti; ale sukně jí překážely, i stanula, upravujíc si účes. „Na shledanou, Fosco,” zvolala ještě bezstarostně a šla zvolna za knížetem.

Fosco ulehl na zem a chladil si tváře v trávě.

„Hic iacet in terra, sub quo Terrine iacebat,” skandoval tiše Esop, stanuv nad básníkem. „Drahý Fosco, vstaňte a poslyšte Esopa ještě jednou. Vzácný Ovide Amorum, dejte pozor na Bondiniho. Běda, kníže není galantní; Fosco, tanečníku, dejte pozor!”

„No,” řekl Fosco pohrdavě a odešel.

„Drahá Liso, pojďme domů,” pravil pan Esop a vzdychal únavou. „Bojím se,” šeptala Lisa vyděšena tichem a tmou, když se vraceli.

Uprostřed zahrady již dávno zhasly lampióny a iluminace ohňostrojí; jen na prostranstvích byly zapáleny hranice a ozařovaly zahradu rudými zážehy.

Stany artistů byly již zavřeny a jen v některých vrhaly se z nitra stíny podivných a tajných jednání na závěsy pečlivě spuštěné. „Bojím se,” sténala Lisa.

Kolem estrády, na níž byla odpoledne hrána opera, stála skupina lidí s pochodněmi a konala v nejasném spěchu přípravu.

Náhle vyrazili ze skupiny běhouni, zdvihajíce v rukou hořící větve, a rozběhli se po celé zahradě, volajíce:

„DŘÍVE NEŽ PŘIJDE DÉŠŤ.“

Za nimi vyšli hlasatelé a provolávali:

„POSLEDNÍ PŘEDSTAVENÍ MIMO PROGRAM:
HRA NA ESTRÁDĚ.“

Pódium bylo ozářeno pochodněmi a kolem stálo poslední obecnstvo; byl zde pan Esop s Lisou, Terrine, jež mluvila s panem abbé Cimolou, básník Fosco a jiní, pak mistr Droz, vzrušený a nedočkavý, a ti, kteří byli vylákáni z hloubi zahrady a zakrývali si oči dlaněmi se vzezřením udiveným a nejistým.

Nad estrádou byl navěšen nápis narychlo zhotovený:

Loutka

Hra

Žena s vějířem a červenou maskou...

Muž...

Tento muž stál na estrádě proti ženě s vějířem, skrýváje tvář černou maskou, v černém plášti, jež nadzvedal kordem. „Drahá Liso, toť Bondini,” poznamenával pan Esop polohlasně. „Si,” řekla žena na estrádě a kývala vějířem.

„Si, si,” šeptal dole Droz, necítě se nadšením, „pravdaže si, loutko, hračko, ženo! Ukloň se panstvu a řekni si. Jak je krásná, můj pane, že? Si, si, co dále?”

„No,” řekla žena a kynula hlavou.

Muž na estrádě vzdychl a jal se mluvit:

„Dnes pravím posté: já vás miluji,
že větší lásky sotva najdete,
byť sto let žila jste. Tož poslyšte,
jak miluji vás, že mé nitro vše
jen částí mojí lásky zdá se být,
a tělo mé (neb tak vás miluji)
se zdá být pouhým stínem vášně mé,
jež šírá mne.

Však vy se tváříte
tak, jak byste mne ani neznala.”

„Si.”

„Vy mne neznáte? To je podivné. Vzpomeňte si přece, že jste mně říkala tisíckrát mezi polibky, že mne milujete. Neznáte mne? Tedy vzpomeňte si aspoň na smrtelné hříchy, kterými jsme ztratili své duše. Prosím upamatujte se jenom: daroval jsem vám vilu, mlčím-li už o špercích; tedy znáte mne?“

„No.“

„No? To je podivné. Vzpomeňte si jen poněkud, že jsem vás obklopil přepychem, jakého nemá náš král. No? Tedy zabil jsem muže, který vás prý pohaněl. Vy si ještě nevzpomínáte, kupodivu. Koupil jsem vám kdysi za šest centíků na ulici psa, blešivého žebrákovy psa, který se vám zalíbil; znáte mne už?“

„Si.“

„Ach, ona mne zná, mé panstvo, není to rozkošné? Přestože onen pes už dávno posel hladem! Či snad ho tenkrát zabodla svou dýkou? Vzácní páni, ona to jistě už neví, promiňte jí. Ale chtěl jsem říci něco jiného: Když jsem se s ní poprvé seznámil, byl večer neskonale krásný –“

„No.“

„Jak to že ne? Pravím toliko, že byl krásný večer; ale mohu se také mýlit. Určitě však vím, že vy jste byla tenkrát neskonale krásná, vzpomínám si, zavíraje oči, a já jsem se vás ptal: Dříve než se stanu vaším otrokem, řekněte, musí se muž státi otrokem, aby byl hoděn ženiny lásky?“

„Si.“

„Kupodivu, tenkrát jste řekla no; a já vás proto miloval. Má nejdražší, dnes pravím posté, že vás miluji: mé ruce chvějí se tak prosebně, že stydím se za jejich pohnutí. Má milenko, já skláním koleno: mé čelo zachyťte do drahých rukou svých a rcete, zda mne milujete.“

„No.“

„No, řekla jste, slyšel jsem dobře, no? To slovo přímé jest. Jak, no jste řekla? Já vím, já vím; však netroufám si věřit, neb příliš krátké je to slovo no. Já špatně slyšel snad, a podruhé

se táži, zda mne milujete.”

„Si.”

„Jak, si? Toť podivné. Vy díte si?

Zde no, zde si; a z toho volit mám

no, nebo si. Si, milenko má, no,

toť podivno, si, nebo není, no...

Vy no jste řekla? Vy jste řekla si?

Si rovněž přímé jest. Má nejdražší,

si, nebo no, však v jednom vy jste lhala.”

„No.”

„Toť pravda, neb je obé stejná lež,

lžeš, ženo, si, i no, a vždycky lžeš,

lžeš slova, pohledy i pohyby,

a lhala bys i ženské tělo své,

lhala bys ňadra, boky vypnuté,

lhala bys duši, kdybys mohla jen,

jen kdybys mohla!”

„Si.”

„Si, si, si, což v ní není nic čestného? Či snad je opilá, že se potácí z náručí do náručí, mezi si a no, od muže k muži, jako slepá, bez vědomí, bez vůle, bez rozumu a bez svobody? Čím je opilá? Je opilá rozkoší nebo tajemstvím? Snad je vůbec tak opilá a potácí se a neví, neví, neví.”

„No.”

„No, no, ona vůbec neví, co se s ní děje, a žádný výkřik bolesti ji neprobudí z tohoto neklidného spánku, který ji pohání z lože na lože, přes muže, přes cizoložství, přes mrtvoly, přes neřesti – no!

Ale snad přece ví? Kdo mi to řekne?

Ach, panstvo se směje. Nesmějte se této ženě; či snad se smějete mně?”

„Si.”

„Tož k smíchu je to? Tedy poslyšte:

Mé panstvo, odpusťte, že bez rýmů

vám tuto komedii podávám,

neb nenarodil jsem se tlachalem

a jedním z těch, kdo slovy hravými
se snaží ženy oslňovati,
tak jak by slova, rýmy, koncovky
a kuplety snad něco značily,
co má být vznešené.”

„No.”

„Děkuji.

Tož pravím znovu: nejsem tlachalem
a nepodal jsem konflikt tragický
ve stavbě účinné a zdobený
i koncovkami; jednat zvyklý jsem,
neb nejsem básník. Ale, ženo, slyš:
jsemť já, kdo bude smát se naposled,
a přivleku-li tenkrát k nohám tvým
jak mrtvolu, slyš, toho druhého,
ježž miluješ, rci, budeš se pak smát?”

„Si.”

„Si, si,” vykřikl muž pronikavě, „ona se pak bude smát! Ale slyšte, vždyť ona je šílená!
Což není nic, čím bych ji zničil, nic, žádná zlořečená bolest, nic, žádné zoufalství, nic, žádný
nůž, nic, čím bych se na ní pomstil za to, za to, co jsem viděl?”

„No,” řekla žena a zakývala hlavou.

Tlustý černý muž s maskou na tváři vykřikl podruhé, a jediným skokem seskočiv z estrády,
vrhl se úprkem do tmy. V tu chvíli zavál vítr a těžké krupěje deště udeřily do země. Ihned
spustil se liják, veliký, hučící a temný. Obecenstvo řítilo se cvalem k východu a ke svým
vozům. Veliké stromy zapraskaly větrem.

„Ach, Esope,” zasténala Lisa, klesnuvši do hloubi kočáru, „můj vějíř! Nenašel byste jej
snad u sochy Kupidovy nebo na verandě u Droze, kde jsem seděla?”

Pan Esop otočil se na patě a s rukama zastrčenýma do kapes, pískaje si pro větší odvahu
odrhovačku, vrátil se do zahrady.

Zapálené hranice praskaly a zhasínaly, zatímco déšť tloukl s velikým šumem do korun
stromů. Poslední opozdilci vrhali se k východu a panu Esopovi počalo býti nevolno, i řekl si:
Jak strašně ohýbá vítr stromy! Ráno zde budou sbíratí pomeranče z mokré trávy.

Dva mužové utíkali po cestě proti němu; pan Esop ustoupil opatrně do křoví. První muž přeběhl supě na útěku, a pan Esop poznal básníka Foscu; za ním běžel vysoký tlustý muž s vytaseným kordem. Drahá Liso, toť Bondini, poznamenal pan Esop pro sebe, a třesa se chladem, pospíchal hledati vějíř na verandu.

Před verandou skládali sluhové do krytého vozu Drozovy androidy. Droz sám stál na verandě a osušoval pečlivě velikou loutku, kterou byl nazval L'éventail. „Si,” šeptala natažená loutka mechanicky a kývala vějířem.

„Si, si,” žvatlal Droz nadšeně, „bylo to velice krásné. Si, která žena by hrála pěkněji? Jakže to bylo? ‚Vy si jste řekla? Vy jste řekla no?’ Ale vy jste řekla si, já jsem to slyšel docela dobře.”

„No,” udělala loutka.

„No, no, no,” rozplýval se Droz, „tisíckrát ne. Oni nevědí, kolik složek a pák, kolik rovnováh a excentrů má toto slovo no. ‚No, řekla jste? Slyšel jsem dobře, no?’ Bože jaká hra! Kníže strašně křičel; kníže je myslím dobrý histrión.”

„Si,” doložila loutka a kynula vějířem.

Panu Esopovi bylo ještě nevolněji, a šťasten, že našel vějíř, pospíchal ze zahrady. U vchodu zahrady ležela přes cestu mrtvola muže, oplachovaná deštěm. Pan Esop pocítil chlad, i překročil prostě mrtvolu, podotýkaje pro sebe: *Hic iacet in terra, sub quo Terrine iacebat*, načež vstoupil s vějířem do vozu Lisina a zavřel za sebou dvířka; Lisa již usínala v koutě povozu, kočár se rozjel po nádvoří, a tak skončila zahradní slavnost princepe Bondiniho.

SKANDÁL A ŽURNALISTIKA

V květnu 1911 byla celá Paříž vzrušena událostí, která se zpočátku nazývala Tajemství lávky čili Zmizení pána Abbadie z Arrastu. Historie tato sama o sobě není všední, ale její svrchovaná zajímavost leží v okolnostech, hlavně v chování žurnalistiky.

Dne 9. května v noci našli dva domovníci na lávce přes Seinu z Quai d'Orsay pohozený mužský svrchník, rukavice a klobouk. Ve svrchníku kromě saldovaných účtů byly nalezeny vizitky se jménem M. d'Abbadie d'Arrast. Nazítří žurnály přinesly zprávu o tomto nálezu a připojovaly: pán d'Abbadie d'Arrast je zámožný provinciální šlechtic, předák katolického

hnutí, organizátor církevního školství a osobnost vysoce známá v kruzích katolických militantů; dále otec sedmi dětí, notabene otec velmi pečlivý a něžný, manžel dcery katolického spisovatele Henri Lasserra, zkrátka člověk vážený, šťastný a vzorný, který přijel den předtím do Paříže, aby pořídil drobné nákupy a záležitosti, jakož jezdíval do Paříže často během dlouhých let.

Současně došla zpráva, že se pán d'Abbadie nevrátil domů do Evreux. Ihned vynořily se tři otázky: Zločin? Sebevražda? Útěk? Žurnály odmítly sebevraždu pro mravní i hmotnou situaci zmizelého pána; policie pak sebevraždu hned od počátku rozhodně vyloučila, jelikož nalezené předměty byly nikoliv pohozeny, nýbrž uloženy na lávku, dokonce s jistou pečlivostí.

Jedna podotázka: Vrhel se snad do Seiny ze šílenosti? Ale dvě hodiny před zmizením byl pán Abbadie návštěvou u svého bratrance Zoeggera, zdržel se půldruhé hodiny, velice žertoval, mluvil mnoho o svých dětech a o svých organizačních plánech a pak odešel, prý pro zavazadla, jež nechal někde (nezjištěno kde) uložena; za půl hodiny po svém odchodu měl odjetí svým obvyklým vlakem, a za další hodinu byly nalezeny zbytky jeho existence na lávce.

Tedy (hypotéza žurnálů): Pán Abbadie byl cestou k nádraží (nebo k domu, kde měl uložená zavazadla) přepaden, oloupen a vržen do Seiny na místě, kde byly nalezeny ony předměty. Naproti tomu policie zjistila lidi, chudáky bez přístřeší, kteří té noci spali pod lávkou; mezi nimi byl stařec se snětivou nohou a matka s nemocným dítětem, kteří po celou noc nemohli zamhouřit oka; tito prohlásili, že po celou noc neslyšeli žádného výkřiku, žádné rvačky ani pádu lidského těla do vody. Tím byla vyloučena smrt ve vodě.

Proto sestrojily noviny druhou hypotézu: Pán Abbadie byl přepaden cestou k nádraží (jež vede právě podle oné lávky), zabit, oloupen a odstraněn (ale kam?) a pak byla pomocí předmětů pohozených na lávce fingoána od zločinců sebevražda.

Variace: Pan Abbadie byl cestou k nádraží přepaden nikoliv od apačů, nýbrž od politických nepřátel (tj. svobodných zednářů), a buď zabit, nebo unesen; to byla málo věrohodná hypotéza politického zločinu, kterou hájil hlavně bratr zmizelého Martial, jenž se vypravil do Paříže na sledování stopy skutku.

Jelikož však policejní hlídky, které tu konají každonoční službu, stály v kritické chvíli nablízku a neslyšely žádného výkřiku ani rvačky, bylo přepadení neudržitelno. Proto převládalo mínění, že pan Abbadie šel pro svá zavazadla uložena v neznámém domě, a teprve v tom domě byl přepaden a snad zabit. To byla první skutečná pravděpodobnost, a zde začínal velký úkol policie zjistiti mysteriózní dům.

Ale policie hledala dosti nedbale a zajimala se vice o to, kde pan Abbadie obedval, dříve než šel na návštěvu k bratranci; neboť policie měla svou hypotézu: že pán z Arrastu utekl.

Tato teorie platila za absurdní a ukvapenou: neboť žurnály všeobecně zjišťovaly, že pán Abbadie neměl ani morální, ani hmotné příčiny k útěku; že nebylo věrnějšího manžela, pečlivějšího otce a přísnějšího katolíka a šlechtice, než byl zmizelý pán; že vůbec jeho manželský život byl nezkalený, jeho styky korektní a pověst co nejlepší. Dále že neměl s sebou dosti peněz, že v den svého zmizení zapravil v Paříži různé nespáchající dluhy, že čtrnáct dní před svou cestou do Paříže bral ze svých statků značnou sumu, kterou neprodleně a celou obrátil na zalesňování a meliorace, že zrovna v den svého zmizení nakupoval s nevšední pečlivostí obleky a potřeby pro své děti. Konečně že ještě posledního dne v Paříži vyjednával o organizačních a stranných záležitostech. A tak hypotéza policie vzbudila proti sobě jen rozhořčení.

V té době noviny uveřejňovaly různé dokumenty o privátním životě pohřešovaného pána, mezi nimiž se zcela náhodně octly tyto dva: Především v prosince 1910 psal pan d'Abbadie d'Arrast jednomu příteli dopis, v němž položertovně a polotruchlivě praví, že mu je určena smrt v noci na lávce nad řekou. Podivná předtucha.

Za druhé mluvilo se o jeho lásce ke krbu a k rodinnému životu, o jeho lásce k dětem; že když na začátku tohoto roku bona jeho dětí, Mlle Helene Benoît, se rozhodla odjetí do Kanady, zdržoval ji všemi prostředky, i zvýšením platu, varoval ji, neboť sám v mládí strávil několik let v Kanadě, a dal si poslati od svých známých z Kanady dopisy odvracející mladou dívku od tohoto rozhodnutí. Ale Mlle Benoît se nenechala zdržeti, tím spíše, že nedlouho předtím se vypravili do Kanady dva její bratři, a opustila službu.

Srovnejte tyto dva dokumenty. Jsou jasné, tak jasné, že... policie měla odvalu je prohlásiti za rezultáty pokryteckého plánu, a postavila se se vši určitostí na stanovisko, že pán z Arrastu odejel do Ameriky s guvernankou svých dětí; a nato se policie zahalila v mlčení, neboť přestala se zajímati o tuto nekriminelní aféru.

Dříve než budeme líčiti dále, všimněme si trochu moderní kriminelní policie, jak její stanoviska v této aféře jako by byla složena z romantismu a exaktnosti; totiž její předpoklady hraničí s romantismem, tak jsou odvážné, ale její metoda je téměř vědecká; ale ty předpoklady jsou čerpány ze znalosti lidského nitra, ze znalosti trochu primitivní, trochu brutální, z analýzy jistě nejemné, tvrdé a neučené. A tak policie jediná zde předpokládala s jakousi tvrdostí citovou záležitost, poblouzení srdce, a to beze vši sentimentality, beze vši vážnosti právě k oněm citům, právě k tomu srdci, jehož používá jako dané veličiny ve svých kalkulech.

Nebudeme se již zdržovati námitkami a opačnými hlasy. Žurnalistika zde pocítila senzaci a počala hledati na vlastní pěst, a dokonce živila později tuto aféru s hrubou rafinovaností; skoro se zdá, že pak žurnalistika částečně zavinila další konec, neboť její nadouvání tohoto útěku mělo snad nějaký vliv na kanadské úřady. Jistě ve všech státech je nedotknutelnost domácího života jedním ze základních zákonů; jen „šestá velmoc je v tomto ohledu absolutní, a ještě nikdy snad nebylo cítit její hroznou všemohoucnost jako v tomto případě.

Tedy zvláštní zpravodajové deníků se rozjeli, především na sídlo pána z Arrastu, do Evreux; tam interviewovali místního starostu, biskupa a důvěrné přátele; nejrozhodnější vyvrácení poměru mezi guvernankou a pánem. Zpravodajům odepřen přístup do domu, paní z Arrastu nemocna; „sluhové nevědí ničeho“; novináři z nudy interviewují po čtrnáct dní všechno obyvatelstvo. Žurnály přinášejí podobizny pána a paní, životopis tchána Henri Lasserra atd. Druhá výprava reportérů se rozjela k rodičům slečny Benoîtové, do Bourgoin; otec je vyhodí, matka přísahá, že jsou to pomluvy, a předloží doklady, že její dcera odjela sama z Londýna na lodi Lake Champlain; ukáže dále dopis své dcery, v němž ona líčí svou cestu po moři na palubě Champlainu, kterýžto dopis prý byl poslán ze širého moře, po několikadenní cestě, poštovním parníkem. Sousedé a známí nevědí nic určitého. Třetí a čtvrtý směr žurnalistů byl na zaměstnavatele obou bratří Heleniných. Jeden z nich jen ví, že mladý Benoît chtěl už dávno do Kanady, druhý není doma a jeho syn líčí dobré vlastnosti druhého bratra.

Tu však londýnský zpravodaj Matinu zjistí, že Lake Champlain vůbec nevyjíždí z Londýna, nýbrž z Liverpoolu. Liverpoolský dopisovatel nenalézá jména slečny Benoîtové v seznamech společnosti Lane Pacific, jíž patří Lake Champlain; naopak zjistí, že příjemné cestovní dojmy, jimiž naplnila slečna Benoîtová svůj dopis poslaný matce, byly pouhým opisem prospektu lodní linie Lane Pacific, trochu pozměněným. Konečně zjistí se, že onen dopis byl odeslán nikoliv z moře, nýbrž z Liverpoolu, a že loď, která právě v té době vyjížděla z Liverpoolu do Kanady, do Quebecu, nebyla Lake Champlain, nýbrž Lake Manitoba společnosti Canadian Pacific. Ta odhalení se objevovala v novinách den po dni.

Nyní interviewováni: advokát rodiny Arrastovy, advokát Benoîtových, pán Martial z Arrastu, dva katoličtí poslanci a blízcí příbuzní obou rodin; u všech těch osobností převládá zaražený, zmatený tón.

Matin na svou pěst zjistí v pařížské kanceláři Canadian Pacific, že v lednu téhož dne, kdy pán Arrast přijel do Paříže za svými záležitostmi, předplatil jistý Mr Wye dvě místa na Lake Manitoba pro 11. květen. V březnu, téhož dne, kdy do Paříže zajela na dva dny slečna

Benoîtová, v té době na delší návštěvě u svých rodičů, představila se v téže kanceláři mladistvá Mrs Wye a doplatila lístky; ale téhož dne byl v Paříži také pán z Arrastu, jehož jméno bylo nalezeno v knize jednoho hotelu vedle jména paní Wye. Konečně v lodní knize Lake Manitoba se nalézá dne 11. května jméno Mr et Mrs Wye, jakožto držitelů jedné manželské kabiny. Další shody, jako záležitosti zavazadel atd., pátrání v hotelích a zkoumání podpisů prokázaly úplnou jistotu, že zkrátka pán z Arrastu a slečna Benoîtová odpluli spolu do Quebecu na parníku Lake Manitoba pode jménem Wye. Triumf novinářské metody.

Ale noviny nejsou nasyceny a nemohou tuto aféru opustiti na tak zajímavém bodě. Všichni příbuzní jsou znovu interviewováni, ale nyní se zahalují v mlčení. Katolické kruhy jsou interviewovány a rozhořčeně odsuzují uprchlíka. Zpovědník paní z Arrastu mluví o poblouzení myslí. Zjistí se, že slečna Benoîtová měla kdysi poměr s mladým silničním úředníkem, jehož jméno není známo, a zvláštní zpravodaj ho marně hledá, interviewuje silniční úřady a dělnictvo atd. Zvláštní dopisovatel Matinu navštěvuje předsín paní z Arrastu a interviewuje dobré příbuzenské duše, jež ošetřují zdrcenou paní, staré šlechtické panny, jež se vyslovují zdržlivě a důležitě; konečně se reportérovi podaří proniknouti až k opuštěné paní, a po prvních svých neopatrných slovech pozná, že ubohá žena doposud nezná provinění svého manžela. Zatím uprchlíkův bratr pán Martial d'Abbadie žádá, aby se noviny přestaly starati o tuto záležitost, jež se stala čistě rodinnou.

Ale nastává otázka, zda kanadské úřady nevyhostí „nepravidelný párek“ jakožto tzv. nepohodlné cizince. Zpravodajové z Quebecu se dozvídají, že asi ano; v tom případě byl by uprchlý párek dopraven do Evropy toutéž lodí, kterou přijel (Lake Manitoba). Noviny přetřásají otázku, zda paní z Arrastu svému manželu po návratu odpustí. Šlechtické příbuzné z jejího okolí sdělují, že již je odpuštěno. A nyní Matin hledá prostředek, kterým by zájem veřejnosti protáhl ještě o jeden den; proto předloží fotografii a rukopis pána z Arrastu pařížským věstkyním, jež poznávají jeho charakter jako zlý, autoritativní a úskočný. Konečně Lake Manitoba doplula do Quebecu.

Na můstku očekávají zpravodajové s fotografickými aparáty; z lodi vystoupí párek vedený dvěma úředníky: Mr Wye, oholený (pán z Arrastu nosil silné rojalistické kníry!) a mladá Mrs Wye. Žurnalisté rychle interviewují. „Já nejsem pán z Arrastu,“ prohlásí Mr Wye, „a jakživ jsem neslyšel toho jména.“ Přesto přístavní úředníci proklestí párku cestu a dovedou jej prozatím do přístavního hospitálu, kde jsou umístěni odděleně.

Nyní trvá celý týden internování dvou francouzských přistěhovalců. Oba zprvu zapírají, pak se přiznají: je to pán d'Abbadie d'Arrast a Mlle Benoît. Dobu svého věznění tráví tím, že

neustále přecházejí spolu po koridoru a hovoří zcela klidně. Vůbec jejich klid a pevnost vzbudily v Kanadě nepříznivý podiv. Posléze úřady v Ottawě rozhodnou, že pán z Arrastu a slečna Benoîtová jsou vypovězeni z Kanady jako nepohodlní cizinci. Tedy pán d'Abbadie přijal své vypovězení, kdežto slečna Benoîtová podala proti němu rekurs; a tak po tomto týdnu byl pán z Arrastu naloděn sám na Lake Manitoba a vezen zpět do Evropy.

Zatím paní z Arrastu s nějakou příbuznou a jedním ze synáčků odjela do Paříže, snad „aby očekávala manžela“, jak hádají noviny. V Paříži na Gare d'Orléans očekává reportér; ale paní ve smutku podaří se uniknouti a odjeti do tichého hotelu v Champs Élysées; tam vystoupí, podlomená, a vejde dovnitř. V chodbě hotelu již čeká zpravodaj Matinu; ale paní ve smutku přejde beze slova, samaritánská průvodkyně řekne žurnalistovi spěšně několik slovíček, a zničená rodina se usídlí v hotelu. „Paní z Arrastu jsme doposud neviděli vyjít z hotelu,“ píše Matin po dvou dnech.

Avšak pán z Arrastu nevrací se sám a nestřežen; na Lake Manitoba jede zvláštní zpravodaj Matinu a vrhá denně radiogramy do Paříže. A tak víme všechno: Pán d'Abbadie d'Arrast vychází málo, dívá se do vody, a když někdo na něj promluví, odstrčí ho, tváří se jako němý, zpívá jen mezi zuby nějakou melodií. Konečně se spřátelí se dvěma kanadskými farmáři. Nikdo z pasažérů nezná jeho osudu.

Když on je již v polovici cesty, dostala Mlle Benoît druhé nařízení vrátit se do Evropy; je naloděna na parník Empress of Ireland, patřící téže společnosti (Canadian Pacific) a vezoucí do Anglie deputaci kanadských důstojníků ke korunovaci nového krále. Také touto lodí jede zvláštní zpravodaj Matinu, aby pozoroval mladou dívku; slečna Benoîtová málo vychází, jí s chutí a nemluví s nikým, neboť neumí anglicky.

Zatím Lake Manitoba s Abbadiem se blíží k Anglii, a v tu chvíli se podařilo Martialovi z Arrastu, bratru uprchlíkovu, a paní z Arrastu bez vědomí žurnalistiky proniknouti až do Liverpoolu, aby očekávali vracejícího se člena rodiny. Martial z Arrastu posílá na Lake Manitoba jiskrový telegram: „Pána z Arrastu očekává jeho bratr.“ Ale uprchlík odpovídá ke kapitánovi: „Neznám žádného bratra a nepřeji si setkat se s ním.“ Avšak přesto Martial sedne na parník, jenž jede proti Lake Manitoba, a potká loď se ztraceným bratrem ještě na volném moři. Na dané znamení se Lake Manitoba zastaví, druhý parník se přiblíží a po můstku přeběhne pán Martial. Pán d'Abbadie d'Arrast mluví se svými farmáři; ale dříve než ho mohl bratr poznati, uskočí a zmizí na schodišti. Nikdo z přítomných neví, kde je jeho kabina. Konečně kapitán jde zprostředkovati; ale pán d'Abbadie d'Arrast odpovídá jen krátkými lístky po groomovi, že svého bratra nezná, že nezná žádné rodiny, že nechce nikoho viděti.

Zpravodaj Matinu pak oznamuje, že pán Martial z Arrastu plakal na lavičce až do příjezdu do Liverpoolu.

V Liverpoolu na přístavišti se tlačí zástup francouzských a anglických žurnalistů; Lake Manitoba přistála a první pasažér, jenž přeběhl můstek, byl pán Abbadie z Arrastu; přeběhl a odstrčil čekající žurnalisty (dostí surově, jak psaly noviny) a utíkal z přístavu; to bylo již večer. Zástup novinářů za ním, v automobilech; pán z Arrastu prchal se svým balíčkem po ulicích, až zašel do nějakého hotelu; ale za pět minut vyběhl z hotelu opět se svým tlumokem a prchal dále; žurnalisté za ním. Prchající se zmýlil v cestě a zaběhl do doků; a nyní stíhali ho žurnalisté v noci přes doky, a když už ho doháněli, podařilo se mu přeběhnouti před jedoucím nákladním vlakem, zatímco stihatelé musili čekat u spuštěných závor; a když vlak přešel, pán d'Abbadie d'Arrast už zmizel.

Poslední pasažér, jenž vyšel z Lake Manitoba, byl pán Martial z Arrastu; ten šel domů pomalu, též pěšky, do hotelu, kde čekala paní z Arrastu marně na svého manžela.

Hotel, v němž se uprchlý pán Abbadie usídlil, zůstal v té době nezjištěn.

Zatím z paluby Empress of Ireland, lodi, po níž jela Mlle Benoît, druhý reportér Matinu posílal denní radiogramy: že Mlle Benoît flirtuje s jedním kanadským důstojníkem, že se s ním baví pomocí slovníku, je krajně veselá a již důvěrná, chodí s ním po palubě zavěšená atd. Reportérovi se poštěstilo mluvit s ní o hudbě. Kanadští důstojníci se konečně dozvěděli, kdo je tato pasažérka, a od té doby se tísní všechno obecenstvo na lodi tam, kde ona je, a prohlíží si ji; je prý velice hezká. V té době se již její loď blíží k Liverpoolu, a z prvního parníku, který jede naproti, přestoupí na palubu Empress of Ireland nový zpravodaj Matinu.

Tento pán vidí tu tedy hezkou dívku stojící na palubě u zábradlí, přistoupí beze všeho k ní a řekne: „Pohleďte na ty kolosální přístavní budovy, na ty stojící lodě, na břehy Merseye v mlze ozářené sluncem; slečno Benoîtová, neřekla byste, že je to jako krásný obraz starých holandských krajinářů?“ Mlle Benoît se pomalu obrátila a řekla: „Vy mne znáte?“ A nyní počal pravidelný interview.

Mlle Benoît lhala, jak mohla. Pán z Arrastu je prý jen její přítel, tvrdila, téměř otec, a jel do Kanady pěstovat zemědělství; tento plán byl prý už dávno předem usmyslen. Ona s ním jela jen proto, že slíbil místo jejím dvěma bratrům, kdežto ona se chtěla stát v Kanadě vychovatelkou. Zkrátka je to „ubohý muž“. Přitom se slečna velice mnoho smála, jmenovitě když slyšela, jak byla prohledávána Seina během pátrání po zmizelém pánovi. Další parník jede naproti a vymění s Empress of Ireland několik osob; na palubě Empress vznikne z toho znepokojení, že se pán Abbadie sem vloudil; a když slečna vidí zmatek úředníků, směje se

opět: „Ubohý člověk.“ Pak projevuje úmysl vrátiti se přímo domů do Bourgoin. Třetí parník jede vstříc a přinese list pro Mlle Benoît. Slečna pak prý velice zbledla a ihned zmizela ve své kajutě.

Je nutno říci, že na příchod kanadských vojáků čekal v Liverpoolu nadšeny dav. Proto byli dovnitř přístaviště pouštěni jen ti, kdo si předem opatřili písemné dovolení od pana Forstera z Canadian Pacific. I čekalo se neustále, že pán z Arrastu si přijde pro toto povolení, neboť bezpochyby čekal v Liverpoolu na svou milenkou. Avšak on nepřišel.

Když tedy Empress of Ireland přistála, vystoupili kanadští vojáci, pak ostatní pasažéři; konečně i zvláštní zpravodaj na rozkaz důstojníka musil opustit palubu, ale Mlle Benoît vůbec nevyšla ze své kabiny. Empress of Ireland odrazila od můstku a spustila kotvy uprostřed přístavu, patrně čekajíc, až se uvolní přístav nákladní. Po dvou hodinách k ní připlul člunek, v němž seděl mladý, asi třicetiletý muž. Slečna Benoîtová sestoupila do člunku, na břehu sedla se svým průvodčím do automobilu a jela do města; novináři ve svých autech za ní. Slečna vystoupila s mladým mužem před 6 Red Cross Street, tlustá dáma otevřela vrata a slečna zmizela; byl to soukromý dům, jehož majitelka přijímala občas penzionáře. Ale tato majitelka byla manželkou sklepníka z lodi Lake Manitoba!

Je přirozeno, že novináři hnedle usoudili, že v tomto domě očekává slečnu pán d'Abbadie. „Zvonili jsme nadarmo; nikdo nepřišel otevřít.“ Proto zpravodajové čekali ve svých automobilech před hotelem až do šesti hodin ráno, a byl jich takový počet, že ráno je policie musila rozehnati. Nedlouho po tom vyšli z hotelu pán z Arrastu a slečna Benoîtová, jeli automobilem na jisté předměstské nádraží (– to vše se zjistilo až příštího dne) a odtud odjeli neznámo kam. Avšak víme, že pán d'Abbadie (pode jménem Gaudin) projevil úmysl odebrati se do Švédska nebo do severního Ruska.

Téhož dne, ale náhodou již pozdě, totiž dávno po přistání Empress of Ireland, jež přijela nad očekávání časně, se přihlásila u pana Forstera v Canadian Pacific stará dáma a žádala o povolení ku přístupu na přístav. „Já jsem Mme Benoît, přijela jsem si pro dceru.“ Ale místo povolení počala býti vyslýchána; krátce, nějaká Mme Benoît se prý představila už včera a vyžádala si dovolení pro svého prý bratrance (s polským jménem, asi třicetiletého), jenž tedy dostal povolení vstoupiti až na palubu Empress of Ireland a odvésti slečnu Benoîtovu, což se vskutku stalo. – Nyní druhá stará dáma dokázala, že ona je pravá Mme Benoît a že žádného takového bratrance nemá; ale bylo pozdě. V tu dobu její dcera již odjížděla „vstříc neznámému osudu“, jak psaly noviny.

Na zpáteční cestě byla Mme Benoît v Londýně ovšem také interviewována; prý „neodpouští ani neodsuzuje”. Matin přinesl její fotografii, abychom viděli, jak pláče.

To je konec té senzační aféry. Dříve než skončíme, chtěli bychom jen upozornit na poměr obou uprchlíků, který se snad poněkud ztrácel v rychlých faktech. Především je to podivné, dlouhé pokrytectví tajného plánu podrobně chystaného a skrývaného; a potom opět sebezapírání během jejich zpáteční cesty, zřejmě hlavně v interviewu slečny Benoîtové. To jsou jistě skutky, jakým nelze upřít podivné síly, vyvolané v lidech do té chvíle snad obyčejných.

Jinak jsme se omezili na to, že jsme vypravovali vše podle své nejlepší paměti, nepřidávající ani jedné podrobnosti, ani přibarvení k faktům, jež přinášely francouzské noviny (hlavně Matin, přijavší tuto senzaci za svou) od 9. května, tj. od nalezení svrchníku, klobouku a rukavic na lávce, až do 11. června 1911, do přistání Empress of Ireland v Liverpoolu.

MEZI DVĚMA POLIBKY

Kterýsi bohatý pán oženil se s krásnou mladou dívkou, která záhy však zemřela a zanechala mu malou dcerušku Helenu. Helena po létech vospěla v prudkou a tvrdošijnou dívku, neboť její povaha nebyla mírněna nijakým mateřským vlivem, a tak Helena zůstala nezkratná ve svém celém životě. Hlavně však odmítala všechny nápadníky, kteří se k ní chtěli přiblížit, takže se zdálo, jako by byla pyšná, chladná a povýšená nad veškeru lásku. V ten čas její otec zaměstnával mezi svými podřízenými jistého větroplacha jménem Jakuba, který se do Heleny bez míry zamiloval. Helena o jeho lásce nevěděla, neboť povznášela se tuze nad své okolí, a tak jeho láska rostla v bolesti a zuřivosti, jež ho dráždila. Helena si však myslila, že nepotřebuje žádné lásky. Ale v zármutku času se její srdce vzrušovalo a rozněcovalo; její oči utkvávaly na Jakobovi skrytě a dráždivě, třpytily se a uváděly ho ve zmatek; tu bránila se Helena vši silou, aby nemyslila na Jakuba, člověka podřízeného.

Toto myšlení bylo tedy počátkem lásky, jež rostla v osamělosti a pýše, až přetížila veškeru tuhost Heleniny povahy: až třeštic mezi sny a slzami, Helena se cítila naplněna láskou a odhodláním.

A nyní nastává vývoj jejich dorozumění, totiž doba prvních radostí; nyní poprvé a cele prožívají rozkoše ruměnců a setkání, pohledů a značek; jejich ruce se tisknou v mimojití a přijímají malé dopisy, první tykání zrozené ze zmatku a nedočkavosti. Nyní se poprvé setkávají o samotě, letí si do náručí, zahrnují se polibky a vyznáními. Nikdy se nenasytí těchto polibků a nikdy nebudou mluvíti jinak než v nadšení; ale pak budou nuceni jednati rozumně, budou se umlouvat, budou uvažovati o své lásce a jejích možnostech. Brzo však se přenesou přese všechnu opatrnost a dosáhnou toho, že jsou celý den pospolu. Je to jako nepřetržité spojení v čase, a v sledu radostí Helena přísahala věčnou lásku.

Pak najednou otec přistihl svou dceru v rukou Jakubových, a za to byl Jakub vyhnán z domu. Po nějaké době se Helena cítila matkou. Otec ji narychlo provdal za jednoho nepatrného známého, člověka nízké povahy. Brzo nato se Heleně narodila holčička, dcera Jakubova. V té době mučil manžel Helenu s velikou krutostí a pro vlastní rozkoš, a tak Helena trpěla a schla hroznou bolestí. O tom všem věděl Jakub a ztýral na ulici Helenina manžela tak, že ten muž, beztak nemocný, strachem a ranami zemřel. Jakub byl souzen a odsouzen na pět let do vězení. Helena s dceruškou se odstěhovala velmi daleko a žila tam ve vdovím smutku, a velice ji tam chválili pro její chladnost a pevnost, s jakou odmítala všechny nápadníky zamilované do její krásy.

Zatím žil Jakub pět let ve vězení, a celých pět let pracovala v jeho hlavě jediná myšlenka, zda na něho Helena čeká; a to ho naplnilo takovým stálým smutkem, že všichni se divili jeho slabému rozumu. Za těch pět let ztratil všechnu svěžest své povahy a docela zbělel, protože bděl potmě; a když po pěti letech vyšel z vězení, jal se hledati Helenu a nemohl jí nalézti, neboť nikdo nevěděl, kam se odstěhovala.

Zatím Helena žila v tom vzdáleném městě se svou dceruškou, ke které byla velmi zlá a přísná. V její hlavě nebylo žádné myšlenky a v jejím srdci nic, co by toužilo po spojení. A jednou dorazil Jakub k tomu domu a viděl Helenu státi na balkóně. I sedl si na patník a netroufal si vejíti, neboť byl ostříhaný jako trestanec a žlutý nezdravostí a špinavý jako tulák. Když lidé chodili tou cestou, báli se ho a dávali mu peníze. Po sedmi dnech, co takto seděl, se konečně odhodlal a vstoupil do toho domu. Ale paní ho nepoznala a poručila, aby ho vyvedli a nic mu nedali. Ale on řekl: „Já jsem se jmenoval Jakub.“

Tu řekla Helena, aby se posadil, a ptala se, co chce; avšak přitom se na něj dívala takovýma očima, že se Jakubovi sevřelo hrdlo, a on nemohl mluvit. V té chvíli vešla do pokoje jeho dceruška, ale Helena ji udeřila a poslala pryč. Tu sklopil Jakub oči a viděl, jak je otrhaný a bídny, i řekl si, že jeho ošklivost Helenu uráží, že je trestanec a žebrák, kdežto ona

se stala pyšnou paní; a tedy odešel beze slova, pln lásky a zármutku, neboť kromě ní neměl nikoho, koho by miloval.

A tak žila Helena dále bez jediné myšlenky v hlavě a jediného pohnutí v srdci, a Jakub zatím odešel do vzdáleného města, aby tam zbohatl a byl vznešený a slavný, aby mohl potom předstoupiti před Helenu jako rovný před rovnou. Tak bohatl Jakub a opotřebovával se a stal se slavný. Všichni žasli nad ohromnou vůlí a výkonností toho člověka, ale on prožíval jen jednu myšlenku, aby rychle zbohatl a vrátil se k Heleně.

Tedy po čtyřech letech se navrátil Jakub k Heleně. Přijel v tak krásném kočáře, že všechno služebnictvo Helenino se postavilo ve dveřích a klanělo se mu. Ale on vyběhl po schodech nahoru a spěchal k Heleně, ona ho však nepoznala. „Já jsem Jakub,“ řekl a ona mu řekla: „Co na mě chcete?“ Tu sevřelo se Jakubovi hrdlo tak, že nemohl mluvit. V tu chvíli přistoupila k Heleně její dceruška; Jakub se na ni usmál, ale vtom mu vyhrkly z očí slzy, neboť povážil, že uplynulo už deset let od jejich prvního políbení. I myslil si Jakub, že musí Heleně připomenouti jejich někdejší lásku; proto líčil jejich schůzky, tajnosti i tělesná znamínka; popsal dům, zahradu a všechny dny, jak šly za sebou a co v nich mluvili a dělali a v jakých radostech tenkrát žili. „Nepamatuji se na ně,“ odpověděla Helena.

Tedy vypravoval Jakub, jak žil pět let v žaláři, jak musil pracovat v opovržení a nízkosti, jak na ni čekal a vzpomínal; s podrobnostmi líčil své útrapy v čase, svou samotu, lásku a obavy: a při tom bylo vidět vrásky, jež hluboko vnikly do jeho obličeje. Ale Helena zůstala zabrána ve své nic. Tedy Jakub vypravoval, jak ji potom hledal po celém světě, až ji nakonec našel, a jak nemohl promluvit; a jak se potom chtěl pro ni stát bohatý a slavný, jak se to vyplnilo, kolik má peněz a jak mnoho cti. Ale čím dále mluvil, tím vzdálenější a nepřítomnější Helena byla.

Tedy Jakub řekl, že by měli spolu vychovávat svou dceru, aby měla otce i matku. „Nemám jí ráda,“ řekla Helena. Tu Jakub hrozně zesmutněl, neboť viděl, že mezi nimi není žádného spojení a že jsou jako odděleni od sebe navěky. Viděl, že její srdce je mrtvo a bez lásky a nemůže býti vzkříšeno. Proto se mu zdálo, že má bdíti nad tím mrtvým srdcem, jako je zvykem hlídati zemřelé a činiti na jejich počest skutky dobrodiní. Prodal tedy všechno, co měl, a usadil se blízko Heleny; navštěvoval ji každého dne, a protože nedovedl mluvit o sobě nebo o ní nebo o věcech jim blízkých, aby mu přitom nevnikaly slzy do očí, mluvil jen o všeobecných lidských věcech, povznešených nad plynoucí život; lidé ho považovali za filozofa a velmi si ho vážili.

Když to však trvalo několik let, vznikla v něm myšlenka, že musí odjet na konec světa, aby na Helenu zapomněl. Posledního večera ji navštívil, ale o ničem jí neřekl; mluvil žensky a bizarně, aby ji rozveselil; avšak Helena zůstala lhostejná a nehybná. Potom Jakub vstal, řekl „Na shledanou” a šel po schodech dolů; ale na posledním schodě pocítil v srdci tak prudkou bolest, že vykřikl a vrhl se úprkem zpět; chytil Helenu oběma rukama a strhl ji k sobě. Helena se hrozně bránila; bylo mu, jako by nevěděl, co dělá, ale zdálo se mu, že zápasí po dlouhé, strašně tmavé hodiny proti veliké síle, jež se bránila; tu mu tak vstoupila krev do hlavy, že nevěděl, co dělá. Teprve po chvíli věděl, že Helena visí na jeho šíji a líbá ho ze všech sil nenasytnými a náruživými polibky; že on ji nese v rukou jako před dvanácti lety a zahrnuje polibky a vyznáními. A najednou zmizelo dvanáct let a Helena spočívá v jeho náručí; tyká mu mezi polibky, rozechvívá se zmatkem a nevinností, vrhá se na něho celým tělem a celým srdcem; brání se, umírá, prosí a směje se. Nikdy nebudou syti těchto polibků a nikdy nevyčerpají poklad svých radostí; hodiny nerozdělí jejich objetí a dlouhé hodiny nezmaří jejich štěstí, veškerá věčnost nezmaří štěstí jejich lásky.

Ale když nastalo ráno, spala Helena na rameni Jakubově, Jakub pak přemýšlel o tom, že byl marně pět let ve vězení, kde pracoval v trpělivosti a ponížení; že nadarmo byl bohatý a měl statky, čest a úřady, že nadarmo zmoudřel a byl moudrý jako filozof a vážený u lidí; neboť to vše bylo jako prázdná chvíle, jež uplývá mezi dvěma polibky, jako chvíle marnosti mezi dvěma milenci. „Jak mnoho člověk prožije mezi dvěma polibky,” řekl nahlas. Tu otevřela Helena své krásné oči a pohlížela na Jakuba, jako by se divila, že je u ní; i políbil ji Jakub a řekl: „Heleno, včera jsi usnula v mých rukou v domě svého otce a spala jsi beze snů a vědomí, beze snů jsi prospala čas mezi dvěma polibky.”

Helena byla bledá a zašeptala: „Jak mnoho člověk vytrpí mezi dvěma polibky!”

A Jakub pocítil v srdci, že je starý a blízký smrti.

OSTROV

(Vlastislavu Hofmanovi)

Svého času žil v Lisaboně Dom Luiz de Faria, který potom odplul do světa, a poznal jeho největší část, zemřel na nejbzdálenějším ostrově, jež si můžeme představit. Za svého života v Lisaboně byl to muž plný rozumu a váhy; žil tedy, jak takoví mužové žijí, tak, aby vyhověl sobě a neškodil ostatním, a zaujímal pro sebe tolik místa, kolik chtěl podle své vrozené pýchy. Ale i ten život ho omrzl a stal se mu obtíží; i převedl svůj majetek na peníze a odplul první lodí do světa.

Tak pluli na té lodi nejprve do Cádiz a potom do Palerma, Cařihradu a Bejrútu, do Palestiny, do Egypta a kolem Arábie až na Cejlon; potom obepluli i Zadní Indii a ostrovy jako Jávu a nato zamířili opět na širé moře k východu slunce a na jih. Někdy potkávali krajany, kteří se navracovali domů a plakali radostí, když se vyptávali na vlast. Ve všech těch zemích viděl Dom Luiz tak mnoho podivuhodného a skoro zázračného, že se mu zdálo, jako by byl na všechno zapomněl. Když tak pluli po tom širém moři, přepadlo je bouřlivé počasí a jejich loď se zmítala na vlnách jako korek, jenž nemá směru ani držení. Po tři dny se bouře neustále stupňovala a třetí noci přirazila jejich loď na korálové úskalí. Dom Luiz se cítil za strašného praskotu vyzdvižen do výše a pak sletěl do vody; ale voda ho vyhodila zpět a vrhla ho bez vědomí na tříšť trámů. Když se probudil, viděl, že je jasné poledne a on sám a sám že pluje na hromadě rozbitých trámů po klidném moři. V tu chvíli pocítil poprvé radost nad životem. Pak plavil se až do večera a celou tu noc a celý následující den, ale nikde neviděl země. Nadto břevna, na kterých se plavil, se vodou uvolňovala a ztrácela se kus po kuse a marně je Luiz svazoval dohromady cáry svých šatů. Konečně zbyly mu už jen tři chatrné trámce a on klesal únavou a pocitem opuštěnosti; tedy rozloučil se Dom Luiz se životem a odevzdal se do vůle boží.

Třetího dne za úsvitu viděl, že ho vlny nesou k překrásnému ostrovu, který jako by se vznášel na vodách se svými rozkošnými háji a zeleným porostem. Pak vstoupil konečně na zem, pokryt solí a pěnou. V té chvíli vyšlo z lesa několik divochů, ale Dom Luiz vykřikl proti nim nepřátelsky, protože se jich bál. Potom poklekl k modlitbě, poklesl na zem a usnul na břehu moře.

K západu slunce ho probudil hlad. Písek kol něho byl pln šlápějí po bosých ploských nohách, a Dom Luiz se zaradoval, že kolem něho seděli na bobku divoši, divili se mu a mluvili o něm, a že mu nic neudělali. Tedy šel si hledat potravu, ale byla už tma. Když obešel

skálu, spatřil divochy sedět v kruhu a večereť; viděl muže, ženy i děti v tom kruhu, ale sám se postavil opodál a netroufal si přistoupiti blíže, tak jako žebrák z cizí obce. Tu zdvihla se mezi ostatními mladá divoška a donesla mu ošatku plnou ovoce. Luiz vrhl se na ošatku a jedl banány, fíky staré i čerstvé a jiné ovoce, a syrové mušle, maso sušené na slunci a sladký chléb jiného druhu než náš chléb. Dívka mu ještě donesla džbán pramenité vody, a sedíc v dřepu, dívala se, jak jí. Když se Luiz najedl a napil, pocítil úlevu v celém těle a jal se nahlas děkovati dívce za její dary a vodu, za její milosrdenství i za milosrdenství všech ostatních. Zatímco tak mluvil, rostla v něm vděčnost jako sladká tíseň přeplněného srdce a rozplýval se v taková slova, že nikdy dosud nedovedl tak mluvit; divoška pak před ním seděla a naslouchala.

I myslil si Dom Luiz, že musí své díky opakovati, aby jim rozuměla, a děkoval tak vroucně, jako by se modlil. Zatím všichni divoši odešli do lesa a Luiz se bál, že zůstane sám s takovou radostí v srdci a opuštěn na místě tak neznámém; proto počal dívce vypravovati, aby ji zdržel, kdo je a odkud přichází, jak se ztroskotala loď a jaké útrapy zakusil na moři; a divoška pořád ležela na břiše a tiše naslouchala. Tu viděl Luiz, že usnula tváří k zemi, a sednuv si opodál, díval se na nebeské hvězdy a poslouchal šumění moře, až na něj přišel spánek.

Když se ráno probudil, hledal divošku, ale ona už zmizela; jen otisk po ní zůstal v písku, a bylo tam vidět celé její tělo rovné a dlouhé jako zelený prut; a když Luiz vstoupil do toho důlku, byl teplý a vyhřátý sluncem. Potom šel podél celého břehu, aby si prohlédl ten ostrov. Někdy musil jíti lesem nebo křovím, někde obcházel močály a přecházel balvany. Někdy potkával divochy, ale nebál se jich. Viděl moře tak modré jako nikde na světě a kvetoucí stromy a zvláštní lahodu rostlinstva. Tak šel po celý den a viděl krásu toho ostrova, nejpěknějšího ze všech, které kdy spatřil; i obyvatelů si všimnul, že jsou hezčí než jiné divoké národy. Druhého dne pokračoval v takové prohlídce, takže obešel celý ten ostrov, požehnaný potůčky a květem a mírně utvářeny, tak jako bychom si představovali nějaký ráj, až přišel navečer opět na to místo, kde byl vystoupil z moře, a tam seděla mladá divoška sama a pletla si vlasy. U jejích nohou ležely trámy, po kterých byl připlul, a až k těm trámům smýkaly se vlny neschůdného moře, takže nemohl jíti dále; zde usedl Dom Luiz vedle ní a díval se na ty vlny, jak odnášejí jeho myšlenky, vlna po vlně. Když se tak vystřídalo mnoho set vln, přeteklo jeho srdce nesmírným zármutkem a on počal naříkat, jak šel po dva dny a obešel celý ostrov, ale nenašel nikde ani města, ani stanoviště lodí, ani člověka sobě podobného; že všichni jeho soudruzi zahynuli na moři a on že je vržen na ostrov, ze kterého není návratu; že je sám mezi nízkými tvory divochy, kteří mluví jiným jazykem, v němž není možno rozeznati slov ani

smyslu; tak žaloval a divoška mu naslouchala, ležíc na písku, až usnula jako ukolébána nářkem jeho bolesti. Tu umlknul Luiz a tiše dýchal.

Ráno seděli spolu na skále nad mořem, odkud bylo viděti veškeren obzor. Tam rozpomenul se Dom Luiz na svůj celý život, na nádheru a skvělost Lisabonu, na svou lásku, na své cesty a na vše, co byl v světě viděl, a zavřel oči, aby v sobě našel krásné obrazy svého života. Když pak opět otevřel oči, viděl divošku, jak sedíc na svých patách, pohlíží před sebe kosýma, jaksi bezrozumnýma očima; viděl, jak je pěkná, s maličkými ňadry a tenkými údy, hnědá jako hlinka a pěkně vzpřímená.

Tam na té skále sedával často, aby vyhlížel nějakou loď; viděl slunce vycházeti z moře a zapadatí v něm a zvykl si na ně i na všechno ostatní. Poznával sladkost toho ostrova a jeho podnebí, jež bylo jako ostrov lásky. Někdy k němu přicházeli divoši a vážili si ho, a dřepíce v kruhu, posedávali tam jako tučňáci; byli mezi nimi tetovaní a velmi staří, a nosili mu podíly z jídla, aby ho živili. Když pak přišla doba dešťů, usídlil se Dom Luiz v divoščině chýši. Tak žil mezi divochy a byl nahý jako oni, ale pohrdal jimi a nenaučil se ani jednomu slovu jejich jazyka. Nevěděl, jak říkají ostrovu, na němž bydlel, střeše, která ho kryla, a ženě, jež byla před bohem jeho jedinou družkou. Když se vracel do stanu, našel tam připraveno jídlo, lože a tichou náruč hnědé ženy. Ačkoliv o ní smýšlel, že snad není lidským tvorem a že se podobá ostatním zvířatům, přece byl k ní takový, že jí vypravoval svým jazykem, a byl spokojen, že ho pozorně poslouchá; a tak jí vypravoval všechno, co pořád zaměstnávalo jeho mysl: o životě v Lisabonu, o svém domě, o podrobnostech svých cest; zpočátku ho mrzelo, že divoška nerozumí slovům ani smyslu toho, co mluvil, ale pak si zvykl i na to a vypravoval jí vše pořád týmiž slovy a obraty, a vždy potom ji bral do náručí jako svou manželku.

Ale během času byla jeho vypravování stále kratší a přervanější; příběhy unikaly Dom Luizovi, jako by se nebyly staly, jako by se vůbec nic nebylo stalo; celé dny ležel na loži, zamýšleje se pro sebe, a mlčel. Zvykl si na všechno tak, že neustále seděl na své skále, ale nevyhlížel už žádné lodi. Tak uplynulo několik let, a Luiz zapomněl na návrat, na minulost i na svou rodnou řeč, a jeho mysl byla stejně němá jako jeho jazyk. Vždy večer se navracel do své chýše, ale neseznámil se s divochy blíže než prvního dne, kdy byl přistal.

Jednou v létě byl hluboko uvnitř lesa a náhle se ho zmocnil takový nepokoj, že vyběhl z lesa a tam spatřil na moři kotvící krásnou loď. Tu běžel s tlukoucím srdcem ke břehu, aby vystoupil na svou skálu, a když k ní přišel, uviděl na pobřeží skupinu námořníků a důstojníků; i ukryl se za kamenem jako divoch a naslouchal. Jejich slova dotýkala se jeho paměti a on pochopil, že příchozí mluví jeho jazykem. Povstal tedy a chtěl na ně promluvit, ale vykřikl

jenom hlasitě. Příchozí se ulekli, a on vykřikl podruhé, a oni zdvihli karabiny; vtom rozvázal se jeho jazyk a zvolal: „Senhores, slitování!” Všichni vykřikli radostí a spěchali k němu; ale Luize popadl divošský pocit, že musí před nimi utéci, oni ho však již obstoupili, objímali po řadě a zasypávali otázkami. Tak stál uprostřed nich nahý a plný úzkosti, rozhlížeje se, kudy by prchl.

„Neboj se,” řekl mu starý důstojník, „a vzpamatuj se, že jsi člověk. Přineste mu maso a víno, neboť se zdá být hubený a bídný. Ty pak poseď s námi a odpočiň si, abys si znovu navykl lidské řeči a ne křikům, jakými snad mluví opice.” I přinesli Dom Luizovi sladké víno, upravená masa a suchary; on pak seděl mezi ostatními jako ve snu a jedl a pociťoval, že se mu navrácí paměť. Též ostatní jedli a pili a hovořili vesele, radující se, že našli krajana. Když Luiz pojedl, naplnil ho sladký pocit vděčnosti jako tenkrát, když ho nasýtila divoška, jakož i radost nad krásnou řečí, kterou slyšel a již rozuměl, a nad družnými lidmi, kteří na něj mluvili jako na bratra. Proto přišla mu slova sama na jazyk a on jim všem děkoval, pokud dovedl.

„Odpočiň si ještě,” řekl mu starý důstojník, „a pak nám povíš, kdo jsi a jak jsi sem přišel. I vrátí se ti pak převzácný dar jazyka, neboť nic není krásnějšího nad to, že člověk může hovořiti, vypravovati své příběhy a vylévat své city.”

Zatímco tak mluvil, naladil jeden mladý námořník svůj hlas a počal potichu zpívat krásnou píseň o muži, jenž odejel za moře a jak jeho milenka prosí moře, větry a obzor, aby jí ho vrátily; při tom byl její stesk vysloven nejpěknějšími slovy, jež by kdo dovedl nalézt. Po něm jiní zpívali nebo recitovali jiné básně podobného obsahu a čím dále tím smutnější; ty písně opěvovaly touhu po milém, lodě, jež vyplouvají do dalekých zemí, a věčně měnivé moře; konečně se všichni rozpomínali na domov a na všechny, koho tam opustili. Dom Luiz plakal v slzách, bylť až k bolesti šťastný prožitými útrapami a tím, že se vše tak rozluštilo, že odvyknuv vši řeči, slyšel nyní krásnou hudbu básní, a proto, že to bylo vše jako sen, o nějž se bál.

Posléze zdvihl se starý důstojník a řekl: „Děti, teď si prohlédneme tento ostrov, který jsme tu našli v moři, a před západem slunce se tady sejdeme, abychom se přeplavili na loď. V noci pak zdvihneme kotvy a pod ochranou boží poplujeme zpátky. Ty pak,” obrátil se k Luizovi, „máš-li tu něco, co je tvé a co chceš vzít s sebou jako památku, přines to sem a počkej tu na nás před západem slunce.” Námořníci se tedy rozptýlili po pobřeží, a Dom Luiz se ubíral k divoščině chýši; čím dále tím více se loudal, staraje se v mysl, jak by divošce řekl, že musí odjet pryč a opustit ji. I na kámen si cestou sedl a uvažoval, že nemůže jen tak utéci beze vsí vděčnosti, když s ní prožil deset let; vzpomněl si na vše, co mu kdy prokázala a jak ho živila a

sloužila mu svým tělem i svou prací. Potom šel do jejího stanu, sedl si k ní a mluvil velmi mnoho a překotně, jako by ji tím chtěl přesvědčiti; vypravoval jí, že pro něj přijeli a že musí odplouti pro nutné záležitosti, jež si vymyslel ve velkém poctu. Pak ji vzal do náruče a děkoval jí za všechno, co mu prokázala, a sliboval, že se brzo vrátí, dokládaje se přísahami a dušováním. Když už dlouho mluvil, zpozoroval, že ona ho poslouchá bez rozumu a pochopení, a tu se velice rozmrzel, ztrácje trpělivost, a opakoval všechny důvody co nejnaléhavěji a dupal přitom nohou, jak byl netrpěliv. Náhle ho napadlo, že snad námořníci už odplouvají, nečekajíce na něho, i vyběhl uprostřed řeči z chýše a spěchal na břeh.

Ale nebylo tam ještě nikoho, a on si sedl, aby čekal, a tuze ho počala trápit myšlenka, že snad mu divoška dobře nerozuměla, že třeba neví, co jí řekl o tom, že musí odejti; a to mu bylo tak hrozné, že najednou se rozběhl zpátky, aby jí ještě jednou všechno vyložil. Ale nevstoupil do její chýše, nýbrž díval se skulinou, co tam dělá. Viděl, že natrhala čerstvé trávy a vystlala jí jeho lože, chystajíc mu noc; viděl, jak rovnala pro něho ovoce, a poprvé si všimnul, že sama snědla špatné kusy, zakrslé nebo skvrnité, a pro něho vybrala nejkrásnější plody, samé veliké a neposkvrněné; a potom usedla nehybná jako soška a čekala na něj. Tu pochopil Dom Luiz zcela jasně, že musí ještě snísti přichystané ovoce, ulehnutí na připravené lože a ukončiti její čekání, než odjede.

Zatím zapadlo slunce a námořníci se sešli na břehu, aby odpluli; jen Dom Luiz scházel, a proto za ním volali: „Senhor, senhor!” Když nepřicházel, rozběhli se po kraji lesa, aby ho hledali, volajíce. Dva lodníci běželi zcela blízko něho a pořád volali, ale on se ukryl v houští a srdce mu v prsou tlouklo strachem, aby ho tam nenašli. Potom všechny hlasy utichly a nastala tma; šplounajíce vesly, odpluli lodníci na loď a litovali nahlas ztraceného trosečníka. Pak bylo zcela ticho, i vyšel Dom Luiz z houští a vrátil se do stanu; divoška tam seděla nehnutá a trpělivá; Dom Luiz snědl ovoce, ulehl na čerstvé lože a vzal ji k sobě, jež čekala.

Když se ráno rozbřeskovalo, Dom Luiz nespál a díval se dveřmi chýše ven, kde za stromy lesa bylo vidět jasné moře a po tom moři plula krásná loď směrem od ostrova. Divoška spala před ním, ale nebyla již pěkná jako před lety, nýbrž byla ošklivá a strašná; a slza za slzou kanuly na její ňadra, když Dom Luiz šeptem, aby to neslyšela, opakoval krásná slova podivné básně líčící žal touhy a marné, věčné prahnutí.

Potom loď zmizela za obzorem a Dom Luiz zůstal na tom ostrově, ale nepromluvil od té doby ani jediného slova po všechna leta, jež ještě prožil před smrtí.

ŽIVÝ PLAMEN

V jižním přístavním městě žil po delší dobu svého mládí jakýsi Manoel M. L. Zdálo se, že nic mu nebylo odepřeno k jeho spokojenosti; těšil se ze všeho, co mu poskytoval jeho mladý věk a rodné město, byl ve vážnosti u lidí, v lásce u žen i u svých přátel, a tak všichni, kdož ho znali, říkali o něm, že je šťastným člověkem. On sám však někdy pociťoval, že jeho život je jakýsi nedostatečný a že jeho štěstí je jen zdánlivé, takže v něm nalézal občas cosi jako nudu nebo tíhu, která skličovala jeho myšlenky melancholií. Snad byla to nespokojenost, že žije tak, jak právě žil, a ne tak, jak si vůbec nemohl vymyslet; nebo to bylo proto, že žil v přístavním městě, kde lidé dýchají ve vzduchu zlatý prach dalekých zemí, dívají se denně na modré moře vzbuzující touhu po dálných končinách a vždy mohou jediným krokem odtrhnouti se ode všeho a odejeti kamkoliv, kam se jim zlíbí. Ale snad si to vše Manoel ani neuvědomil, nýbrž cítil jen ztajený neklid a touhu, o které nevěděl, odkud přichází a jak by ji utišil.

A tak vyšel jednoho večera ven, aby se procházel po ulicích rodného města. Byla již temná noc, Manoel pak chodil sám a bez cíle, až přišel k přístavu a tam se zastavil nad vodou.

Voda tiše šplounala a od moře vál chladný vánek. Veliké lodi bez plachet se kymácely a třely se o sebe dřevěnými boky, až skřípaly. Uprostřed stála loď největší mezi všemi a kolem na vodě tančily člunky s rozžatými světly. Jak kdybych odejel do Indie, napadlo náhle Manoelovi; tak stál a díval se na temnou vodu a černé lodi. Kdybych odejel do Indie, řekl podruhé. Tu přistoupili k němu dva mužové, jeden fantasticky tlustý a druhý černocho. „Pane,” řekl onen tlustý, „viděl jste někdy vlaštovku nebo volavku, která by doletěla tak daleko, jako dopluje člověk s pomocí boží? Svět, pane, je složen čili sestaven z dalek a směrů. Tvá žena, tvůj soused i tvůj dům tě omrzí, tvé štěstí tě zklame a tvůj život se nevyvede; ale v cizích zemích nemá člověk ani ženy, ani souseda, ani domu; v dalekých zemích bydlíš mezi čtyřmi světovými stranami, a každý směr leží před tebou jako silnice, abys po ní šel. Tedy vyjdi ze svého vězení, člověče, vyskoč ze žaláře a zavři za sebou vrata; tu poznáš a pochválíš, jak zvláštní moci bylo k tomu potřebí, aby bylo stvořeno tolik mnoho směrů a aby byly udělány tak veliké dálky, a že to všechno dokazuje pravou všemohoucnost a divotvornou sílu boží, amen!” „Na konci každého směru,” řekl černocho, „jsou země nebo ostrovy, na kterých je všechno zcela jiné a daleko lepší než na jiných místech. Někde jsou krajiny tak krásné, že by v nich člověk na všechno zapomněl; a přece jinde jsou ještě mnohem krásnější země, a jinde ještě lepší než tyto, a nikde tomu nenajdeš konce.” „Jsou také takové případy,” řekl tlustý, „že

se lidé v cizině usadí, zbohatnou nesmírně a stanou se tam třeba guvernéry či panovníky a užívají všech žen, které jsou v jejich zemi nebo na jejich ostrově. Někde jsou krajiny vůbec neobydlené od lidí i zvířat a není tam nic než boží svoboda; ale pravá svoboda není pro člověka na jednom místě, nýbrž na celém světě.” Zatímco tak mluvili, dívali se stále na onu loď připravenou k odjezdu; právě na ní rozvínovali plachty, skoro jako když pták rozevívá křídla, ale ještě nevzlétá. Vtom zazněl na palubě zvon a zvonil dlouho. I slézali oba mužové s nářkem a nadávkami do člunu a prosili Manoela: „Poručte nás do boží ochrany, urozenosti.” „Kam jedete?” ptal se Manoel. „Do pekla, urozenosti,” řekl bílý a odrazil nohou loďku. „Do obou Indií,” řekl černochoch. „Jak kdybych jel s vámi,” vykřikl Manoel a skočil doprostřed člunu. Loďka se zatřásla, černochoch prudce zavesloval a najednou narazili na bok lodní; a sotva vstoupili na palubu, veliký koráb se pohnul směrem k širému moři.

Tak přišel Manoel na loď a stal se po celý svůj život námořníkem.

Jejich cesta vedla přes Tunis, pak přes Egypt, Arábii i obě Indie; Manoel však nesetřval na žádném místě, a když se ta loď vracela do Evropy, vstoupil na jinou a plavil se zase dále. Střídala se roční počasí a léta a on se stále nevracel; přečkal záhubu různých lodí, smrt mnohých soudruhů, překonával různé nemoci, jako zimnici, horečky a nákazy z bahen nebo od hmyzu, léčil se také z různých ran, zatímco v jeho vlasti všichni věřili, že už dávno zhynul. Ale Manoel nikde nenabyl stálé spokojenosti nebo klidu, a nikde se neusadil, nýbrž raději se bídne živil, potuluje se po nejrůznějších zemích a vodách. Nikdy se nenasytil tohoto bludného života a jeho vášeň ho poháněla stále dál a zase na jiná místa, až byl již stár a úplně stráven tvrdostí svého těžkého života a neschopný, aby déle odolával smrti. Protože byl chudý a nikdo tuláka neosloví a nepozve do svého domu, ulehl Manoel na ulici, aby umřel; neměl však zajít mezi kamením v prachu a dešti jako zvíře a ne člověk a byl dopraven do špitálu milosrdných bratří. Tam ležel ve velkém sále, a na tabulce nad jeho hlavou bylo napsáno jeho jméno a jméno nemoci, jíž mu bylo zemřítí; ruce měl složeny na prsou a spal.

Když se pak probudil, přistoupil k němu mladý bratr duchovní a řekl: „Pane, kdo zle stůně, neví, co je mu souzeno: ale i zdravému je lépe, aby se vyzpovídal a očistil svou duši ode všeho nekalého. Chcete tedy kajícně se vyzpovídat a osvěžit svou duši sladkými svátostmi spásy?”

„Chci,” odpověděl mu Manoel, „jelikož všude, kde jsem byl, jsem rád užíval všech požitků a sladkostí, které by mne osvěžily.”

Tu spěchal zbožný bratr k jednomu knězi slavnému zpovědníku a vypravoval mu, že ve špitále leží jeden člověk povahou jako pohan a že nyní se snad chce obrátit a kajícně vyzpovídat.

I šel kněz ten k Manoelovi a oslovil ho přívětivě: „Milý synu, řekli mně, že hodiny tvé jsou sečteny a že jsi ochoten vylít svou duši před Pánem a složit mu úcty ze svých skutků.“

Nato počal Manoelovi velice výmluvně mluvit o zpovědi, jak je dobře, než opustíme život, přehlédnouti jej v celku a vypovědět důvěrně všechny své skutky, že Manoel upřímně zatoužil vyzpovídat se a prosil kněze, aby ho vyslechl.

„Dříve rozvaž všechny své skutky,” pravil kněz, „a dobře se na vše rozpomeň. Nevadí ti nemoc a jsi dosti při svých smyslech, abys nezapomněl na nic důležitého?“ „Nikdy jsem neviděl svůj život tak jasně a úplně jako teď,” odpověděl Manoel.

Zpovědník se zaradoval nad jeho pokorou, řekl kolemstojícím, aby odešli, a usedl k Manoelovu loži, aby ho vyslechl; a Manoel se nato ptal: „V jakém pořádku se mám zpovídat? Podle času, podle zemí nebo dle skutků?“

„Jak dovedeš,” řekl kněz, „ale nejraději podle skutků. Vidím, že jsi rozumný muž, a chválím tě pro tvou odevzdanost do vůle boží. Dobře je tomu, kdo bez výčitek a bázně se loučí se životem, aby nastoupil velikou cestu do lepšího světa.“

„Můj život,” odpověděl na to Manoel, „byl namáhavý, a proto těším se na dlouhé odpočínutí a spánek, a nebojím se hrobu, neboť je to lože bez moskytů, ani temnoty, neboť v ní není ani zlodějí, ani hadů. Nikdy už nebudu žít na tak blažených ostrovech a nikdy už neuslyším tak krásných zpěvů, jako jsem slyšel na svých cestách. Ale chci spát a snít o tom, co jsem miloval, a nikdy nezapomenu na to vše, na nic z toho, co jsem kdy viděl.“

Nato se Manoel vzpřímil na lůžku a počal mluvit: „Je toho velice mnoho, co jsem zažil, a příběh mého života je tak dlouhý, že ani nevím, kde bych začal a jak bych nevynechal nic podstatného, ani nedovedu to vylíčit tak krásně, jak jsem to viděl a zažil. Jistěže člověk před smrtí je spravedliv k svému životu; proto se mi zdá všechno, co mne potkalo nebo co jsem dělal, stejně významné a důležité. Závažné je, jak jsem odešel z rodného města, a závažné je i to, že jsem se nikdy nevracel, nýbrž stále jsem setrval v cizích krajinách, a že mne to ustavičně zase táhlo dále a že mne tato myšlenka neopustila nikdy a na žádném místě.“

Jak bych ti mohl vypovědět to vše, co jsem ve světě potkal? Zním všechny přístavy světa i ostrovy a země, i národy, které v nich obývají; stačí mi jen, abych zavřel oči, a moje mysl je plna obrazů; nikdy nevymyslíš nic takového, jako jsou všechny písně světa, a tance, a polibky, nejrůznější města, podivné háje a květiny a moře a vše, z čeho svět ještě pozůstává. I

všechny domorodé ženy chtěl bych chválit dle jejich barvy a dle sestrojení jejich těla a šatu i podle jejich očí a vůně a podle všeho, čím se od sebe rozlišují a v čem se jejich podstata shoduje. Prodělal jsem mnohé nemoci, jaké se vyskytují v různých pásmech světa, a často jsem byl také zajat, ale opět jsem unikl útekem; ale i když jsem nebyl v zajetí a když jsem žil v nejkrásnějších krajinách a odpočíval pod palmami, přece mne moje touha a dychtivost vedly zase dále, abych se odtrhnul a spěchal do jiných končin a do nových dálek.”

„Námořníku,” pravil kněz, „neptám se tě, kde jsi byl a co jsi viděl, nýbrž jaké byly tvé skutky a co v tvém bludném životě bylo dobrého a zlého.”

„Mé skutky,” řekl Manoel, „byly různé podle zemí, ve kterých jsem žil; ale jistě jsem dělal všechno, k čemu jsem měl příležitost. Byl jsem někdy bohat, že jsem neznal konce své moci, a jindy jsem chodil nahý, nemaje ani hole, kterou bych zaplašil hada nebo zlé opice. Jindy však jsem užíval hole, abych jí tloukl otroky do neřádných zad a opíral se o ni, když se mně všichni lidé klaněli v bazáru i na ulici. Sám pak jsem sloužil většinu svého života a nosil jsem břemena jako velbloud.”

„To všechno,” řekl kněz netrpělivě, „je jistě zajímavé; ale nyní bůh káže, abys se zpovídal z těžkých hříchů, jako je vražda, násilí, lup nebo krádež; dále smilstvo, obžerství, lež a podvod; dále hry a klení, ubližování slabým, bezbožnost a nevěra; nejen skutky, nýbrž i řeči a myšlení proti zákonu a ctnosti.”

„Jistě i takové skutky jsem činil,” mluvil Manoel; „chceš-li to tak tuze vědět, tedy ti povím i to, že jsem zabíjel buď v obraně, nebo v útoku podle nejrůznějších pravidel a s velikou silou; co se pak týče smilstva, mohu ti popsat různé ženy na světě, z nichž každá se podobala nové krajině nebo novému ostrovu, na který vstupuješ z údivu a zvědavosti. To jsou jednotlivosti samy o sobě ovšem hodné vypravování a podivné, ale nyní se mi zdají méně důležitými; více se dívím a více si vzpomínám, že jsem viděl tak veliké dálky, že jsem se jich hrozil jako propasti, a přece jsem se do nich vrhl s radostí a bez váhání.”

Tu vzdychl kněz a řekl: „Lituj raději svých hříchů, aby ti je bůh odpustil, než přijdeš k soudu.” Ale Manoel odpověděl: „Nelituji ničeho z toho, co jsem dělal; můj život byl jediný úmysl a nevím, co bylo vedle toho dobrého a zlého; myslím, že důležitější je to, že znám každý směr světa a že jsem plul po všech světových stranách, a cestou jsem viděl všechna moře i země. A není nade vše jiné důležité to, že jsem viděl tolik blažených i pustých končin a pořád jsem potkával nové země a zázraky a vzdálenosti?”

„Boj se poslední spravedlnosti!” zvolal kněz velmi hlasitě, popaden hněvem.

„Spravedlivé a slušné jest,” řekl mu Manoel, „měřiti můj život ne podle dobrého a zlého, ale podle dálek, které jsem prošel; ale ach, teď tu ležím na boku jako stržená loď a nemohu dále.”

„Jed’ si tedy do pekla, sviňský námořníku,” vykřikl kněz, „nikdy ještě neviděl jsem člověka v poslední hodině tak zatvrzelého; nějaká strašná kletba musí na tobě ležet, že tak mluvíš.” To řekl a spěchal pryč.

„Jdi si, kněže,” volal za ním Manoel, „nevím už, co ode mne chceš.”

I odešel kněz a Manoel se obrátil ke zdi, aby spal. Tu se mu zdálo, že chodí po ulicích města, nevěda, proč a kam jde, až najednou se podivil, že stojí v přístavě nad vodou. Voda byla temná, tiše šuměla a oplachovala boky černých lodí, jež se zdály opuštěny. Jen jeden veliký koráb stál uprostřed nich a na jeho palubě se mihala červená světla jako před odplutím a kolem na vodě se točily člunky. Vedle Manoela stanuli dva muži a mluvili spolu hlasitě; ale Manoel marně napínal zrak, aby je poznal; rovněž nemohl ani slova zachytit z jejich hovoru, třebaže nemluvili cizí řečí. Zatímco tak hovořili, zazněl na palubě té lodi velký zvon a zvonil podivně a nesmírně dlouho. Tu slézali oba mužové neradi a s váháním do člunu a Manoel se jich ptal: „Kam jedete?” Tu jeden z nich řekl a Manoel mu rozuměl: „Do pekla.” „Jak kdybych jel s vámi,” vykřikl Manoel a s vášnivou toužebností skočil doprostřed člunu; člun sblížil se náhle s korábem, voda a tma splynuly a také Manoel zanikl v té neskutečnosti a přízračnosti. Bratr, jenž seděl u jeho lůžka, věděl už chvíli, že Manoel je mrtev, a modlil se nad ním. Pak vstal a odešel, aby přinesl vodu k omývání mrtvolky a prostěradlo.

ZÁŘIVÉ HLUBINY

Překročit práh dálky, velké moře a přístavy za mořem plné lodí! Nevím, co mne stále nutkalo překročit břeh Evropy a proč celé období mého života plnilo se touhou po odjezdu. Myšlenka odjezdu zaměstnávala mne dlouho, až konečně jsem se rozhodl a vstoupil jsem na loď Oceanic plující ze Southamptonu do Ameriky. Dnes zborcen a rozražen leží Oceanic na dně mořském; ale tenkrát byla to ohromná loď o sedmi palubách, plovoucí rychlostí víc než dvaceti uzlů, o nosnosti padesáti tisíc tun. Na tři tisíce lidí plulo po ní v přepychu a bezpečí, a nikdo netušil, že by tato velikost a pýcha, jež zdála se nepotopitelná, mohla strašně zahynout.

Cestující patřili zčásti mezinárodní společnosti, která se tmelí potřebou zábavy. Byli tu lidé všech jazyků a nepovědomých úmyslů, jiní napínali síť obchodu mezi světy a jiní hledali nový břeh života jako já. Byly tam mladé ženy, jež zvyšovaly zájem; některé z nich smavé a zářící, oživené hudbou a štěstím; některé ležely útle na lenoškách, tyto mluvily hořkým hlasem a dráždily očima všechny muže. Ještě krásnější byly ty, jež se zamyšleně dívaly na oceán, a jiné, které se růžově usmívaly mezi strachem a radostí, zpola nemocné závratí při pohledu na moře.

– Slunečné větry celé dny, celé dny zvlňují nekonečné, pohnuté, zázračné moře, a po něm se slavnostně vznáší veliká loď, cestou zvoní, houká a tryská barevnými světly, veliká loď, jaká ještě nikdy neplula.

– Zářivé hostiny přepřlňují zlaté sály a na palubě hudba vrhá proud radosti mezi lidi, jásavé vlny skvělosti a vítězného pochodu na moři. Jaké opojení, kouzlo cest, z krásy na moři jaké opojení! Ale proč mne to vše nenasycuje, proč někdy, zvlášť někdy odcházím stranou?

– Pod komínem sedí černochoch zpoceny žárem a olejem kotelny a zpívá. Lodníci volají, shora letí zvonkové signály, zmatek a kázeň služby se tu prudce směšuje a z hloubi stoupá žhavý, energický dech mechanismu. Každým okamžikem roste v nás pocit dálky a tlak rychlosti.

Proč mne toto vše nemůže nasytit? Zabloudil jsem dolů do podpalubí vystěhovalců a nahoru mezi plavce; mátl jsem se na bludišti schodů, jak složitá je tato loď, a vystoupil jsem na oddělenou část paluby, na které jsem dosud nebyl. Nevěděl jsem, co chci; lidé tu přecházeli a zakrývali mně mladou dívku, na kterou jsem se chtěl dívat. Vidět ji! Sedí sama s hlavou odvrácenou, truchlivost splývá po jejích šatech a vidím ještě její vlasy chvěti se větrem: Čemu se odevzdává? Jaké ticho plní její mysl, že sedí tak bez hnutí? Jaký cit urovnal ji v takovém klidu, v tom dlouhém a volném pohybu spočinutí, v pohybu, která se roní z duše široce rozevřené?

Často jsem myslel, která z žen je nejkrásnější a nejlepší; ale ačkoliv jsem se divil jejich kráse a dotýkaly se zvláštním vzrušením mého srdce, přece nikdy jsem nebyl uchvácen citem duše široce rozevřené. Nikdy nerozevřely se přede mnou takové oči jako tyto, na něž nikdy nezapomenu. Nikdy nezapomenu, že se pro mne otevřely nesmírně dlouhým pohledem, věrným v okamžiku. Nezapomenu ani to, že zavřela oči, ale neodvrátila tváře, růžově zardělá. Růžový dech dechl na mne citem rozkoše a lásky. Nikdy nevzhledly ke mně oči tak plné lásky a tak prosté zamilování, kdo pochopí ten rozdíl? Andělské duše lidí, kdo znáte ten rozdíl, čtete lásku v očích; najdete v nich jako zjevení ve velkém světle, a zjeví se vám i vaše vlastní city v

úžasném jasu a množství, jako byste byli otevřeni dokořán. Tu vydechnete ze sebe zvláštní dech volnosti a šíře, neboť vše je nekonečná síře. – Jaký stud provál její tváře kvetoucím dechnutím, jaká slabost uvolnila její pohyby, že zdají se plynouti ke mně? Nyní je okamžik, spočinula bez hnutí v jediném pohybu pasivity, v poloze neskonaleho trvání; nyní je okamžik nesmírného utkvění, kdy se rodí láska. Neskonaleý vztah štěstí mezi hranami mé hranatosti a její krásou, jež utvářela její život; zrozený souvztah mezi mým životem a jejím, liliově vztyčeným!

Z jaké to hloubi srdce vystupuje smutek z lásky? Večer byl dlouhý a nejistý, cítil jsem zmatek věcí a trýzeň z nejistoty toho všeho, co mne obklopovalo. Starost a trýzeň mně sevřely srdce a zraněně mne zaplavovaly citem lásky. Celý můj život se otevřel a naplnil se láskou, neboť v ní je toto vše: cit, štěstí, zázrak, tušení i sen. To všechno je sen; krásný sen mne obstoupil a stvořil kolem mne novou skutečnost podivně uplývající. To všechno je láska; nyní vím, že nemohu než oddati se lásce, beze zbytku, jak říkají filozofové. Divotvorná láska, před kroky mého srdce leží celý život. Staň se mně příčinou, průběhem a cílem, stvořuj mne, splňuj mne a vznášej se přede mnou. Unášej mne, plynoucí láska, směrem, ježž neznám!

Bez konců skutečnost nesmírně rozevřená, odkud rodí se pocit snu ve chvíli nejvyšších radostí? Blažení lidé, v okamžiku štěstí vy znáte to podivné zdání, že je to snad sen. Uprostřed své lásky já měl jsem nevýslovný cit, že je to snad sen. Všechny sny člověka jsou zmatené a rodí se z vnitřního zmatku; ve snech zjevuje se stálý nevědomý zmatek našeho nitra, a proto všechno zmatené (neboť největší bolesti a rozkoše jsou plny zmatku) podobá se snu a snad i v sobě obsahuje části snu. Tak i má láska, radost v ní a všechno to hrozné, co dalo se pak, splynulo s hlubokým snem; uprostřed snu pronikla mé srdce nevýslovná bolest a hrůza, a mé srdce nikdy se nezbaví této mûry.

Prostřed smrtelné noci zabloudil Oceanic na ledovém moři do jiného světa přízraků; hledejte jej mezi fantómy lidských postrachů, kde jsou výbuchy sopek, požáry divadel, zemětřesení, hořící lodí, srážky vlaků a exploze v dolech. Největší té doby loď světa, nejdokonalejší dosud výtvar človek a veškeré lidské techniky skvostná koruna, tato loď zázrak na první své plavbě za moře, na nejživější silnici mořské narazila na ledovec a roztržena klesla do hloubky se dvěma tisíci lidí, jež vezla do nové země. Celý svět vykřikl hrůzou a obdivem při tomto úžasném divadle, a můj život nikdy se neodvrátí od tohoto podivného obrazu: zářivé zjevení lodi vysoko na moři, radost mezi dálkami a přes moře závratný let; to vše řítí se do sebe najednou strženo ve zmatku, vše zhasíná a mizí ve strašné tmě, v té černé studni beze dna a beze stěn, v níž jsem.

V hučící noci loď na moři smrtelně zasažena. Z hvězd nebo z hlubin moře zadul van smrti jako prudký vítr. Kam oko dohlédlo (dohlédlo do nekonečna, neboť pohled mroucích nikde nekončí), ležela oblast smrti; byla jako hučení vod, jako moře mrazivě zvlněné pod nebesy. Spatřil jsem smrt zblízka; byla to mrtvá loď na moři, bez konce vanoucí vody, nebesa bez hranic a nesčíslný zástup lidí shromážděných ve hluboké hodině.

Uprostřed všeho jako nejhlubší střed tmy rozevřela se přede mnou myšlenka na smrt a táhla mne k sobě. V zástupu lidí hledal jsem tu, kterou jsem miloval v úzkosti a v ustavičné bolesti. Čím je to, že milenci chtějí tak často umřít spolu? Divný a přesilný pocit lásky, umřít spolu. Spolu se vrhnout do závratné hlubiny, rozplynout se spolu do nesmírné šíře. Spolu po konci všeho, věčné spojení, ustavičně spolu! Ó proč jsem tenkrát nezemřel, proč jsme nezemřeli oba dva? Běda, ztratil jsem ji navždy, ale smrt, která nás nespojila, nás nemohla úplně odloučit. Ona je mrtva, mrtva, mé srdce je mrtvo, ale má láska k ní trvá, zcela nadpřirozená a posmrtná.

Ó lásko, navěky tě tak jmenuji, po smrti, po skonání všeho i po uplynutí života. Hrob, který není nikde, který se rozplynul; ona, jež navždy zůstává v neskutečnosti! Kde jest spolu, sami, navždy a tisíckrát? Spolu, sami, jaké kouzlo a jaký věčný smutek! Spolu, a navždy, jaký pláč visí na těchto podivných slovech, jež musím stále opakovat! Zázračné obrazy lásky, jež vidím zavřenýma očima, se nikdy nemění, jsou mrtvé; a její stín zbavený skutečnosti provždy přitahuje můj život k sobě a činí z něho podivné vytržení. –

Oceanic blížil se již k svému cíli, když octl se v oblasti ledového pole. Kvečeru (byla hvězdná a mrazivá noc) ohlašoval studený vítr blízkost ker, neboť široko přes ledové pole rozprostírá se sféra chladu. Bylo hluboko v noci, když narazil Oceanic na ledovou horu, a do tří hodin klesla tato pyšná loď jako kámen ke dnu do hloubky dvou tisíc metrů se všemi lidmi, kteří na ní zůstali. – Pocítil jsem prudký náraz a slyšel jsem po chodbách kvapiti mnoho lidí; ale teprve později jsem cítil, že se zastavily stroje, a tu mne pojala hrůza. Ač na palubě bylo mnoho postrachu a zmatku, přece nikdo nevěřil, že loď je zničena, a každý bál se vstoupiti do záchranných člunů, neboť pohled dolů do hlubiny zdál se děsivý a vál z ní chlad jako z otevřeného hrobu. Snad teprve když všichni pochopili, že v celém rozsahu se dějí záchranné práce a všechno úsilí směřuje ke spáse životů, probudil se v lidech strach o život, divoký pud života a hrůza před smrtí; teprve potom udály se strašné scény paniky, kdy dav prudce vrhl se ke člunům a kdy bylo nutno střílet do lidí, aby byl udržen pořádek.

Věděl jsem, že záchranných člunů je sotva pro třetinu cestujících. Všichni ostatní byli nutně odsouzeni, aby zahynuli bez pomoci, opuštění ode všech, bez přívětivé péče lidí a bez

paprsku naděje; musili zemřít s plným vědomím bezmoci, s očima otevřenými a s tváří své duše nezastřenou před nepředstavitelným, jež viděli nastávat. Jako viditelný symbol jejich posledních myšlenek volaly rakety o pomoc pro ztracené a tonoucí. V jejich jménu po dvě hodiny signalizoval lodní telegrafista všem lodím a vzdálené zemi Zachraňte naše duše. Zahynul na Oceanicu ve stáří dvaceti let, zůstav příliš dlouho u aparátu. Dobrovolně zahynuli všichni, kdož pomáhali zachraňovati ostatní, a vydali tak světu příklad; byli to mužové slavní, stojící v moci nebo bohatí, lidé, kteří poznali největší rozkoše života, a přece nelpěli na životě tak jako množství méně šťastných. Zachráněny byly všechny děti a většina žen, neboť všechnen život lidský je z nich. Do jednoho zahynulo všechno to množství lidí, z nichž každý svým koncem stal se podivuhodným obrazem člověka: lidského heroismu nebo lidské slabosti, bázně, bolesti, resignace nebo obětavosti až do smrti.

Celý svět v úžasu spatřil ten přízrak smrti a zachvěl se uleknutím tváří v tvář věčné Nejistoty, která nás obklopuje. Po katastrofě Oceanicu, největší za naší paměti, mnozí veřejně povstali a tázali se, kdo má na ní vinu. Žalovali Společnost Modré hvězdy, jež postavila tu tragickou loď, a kapitána, který ji vedl při její první a poslední plavbě za moře. Mylně mluvili o rekordu rychlosti a o závrtných sázkách na nejkratší atlantickou plavbu. Tak všichni chtěli zkonejšiti svou hrůzu před nepochopitelným, hledajíce za tímto neštěstím příčiny odstranitelné nebo vinu, kterou lze trestati. Nyní kapitán je mrtev, zahynuv ve své povinnosti, a nemůže o sobě vydat svědectví. Loď Oceanic byla postavena jako div bezpečí a pohodlí. Počet člunů byl ovšem příliš malý, ale odpovídal zákonu o klíči lodní váhy. Board of trade v Londýně, pověřený vyšetřením, pronesl pověstný rozsudek, že při zkáze Oceanicu nepůsobilo nic, co by se přičilo zákonu nebo praxi. Zato řečený soud nařídil, aby napříště atlantické lodě vyhnuly se ledovým polím. Proti tomu podali všichni angličtí a němečtí kapitáni protest, v němž praví, že blízkost ledovců nemůže býti důvodem pro změnu směru. Katastrofu nezpůsobila rychlost, nýbrž váha obou hmot, lodi a ledu. I kdyby Oceanic plul poloviční rychlostí, dopadl by ještě na ledovec takovou tíhou, že by náraz stejně nutně otevřel a rozštěpil lodní bok.

Právě zde, kde všem uniká pojetí příčiny takového hrozného neštěstí, zastavujeme se před vlastní povahou jeho. S rostoucí hmotou a rychlostí lodi zvětšuje se její setrvačnost; s rostoucí setrvačností vzrůstá doba potřebná k zastavení nebo otočení lodi a znásobuje se možnost srážky. Příliš veliká loď, vzdorující všem bouřím a pohybům moře, podléhá již jen své velikosti a rychlosti, své vlastní dokonalosti. Bez hranic se lidská díla zdokonalují a stávají se správnějšími; navěky se stále více přibližují a podobají samotnému rozumu lidskému. Avšak

od počátku jejich zdají se býti dvě řady: jedna, v níž postupuje konstruktivní tvořivost člověka a všechny velké realizace jeho podle zákona příčinnosti a správnosti; a druhá řada poruch, která jest nezákonná a bezpříčinná, zplozená zmatkem, a proto je člověku věčně neovládnutelná, neboť je to řada nevědomí a nepořádku. Oběma těmito řadami prochází neustále život, prodloužení jedné řady znamená prodloužení druhé, vždy nová dokonalost zavádí poruchy nově možné; jsou-li lidská díla divy, budou vždy podléhati zázrakům zkázy. Ale ani tento poměr není jakýmsi zákonem zániku; kdyby byl zákonem, dovedl by jej člověk ovládnouti, ale neovládne ho.

Kde tedy je člověk nebo bytost, která by byla příčinou té nesmyslné katastrofy? Neboť obšťastnil bych se velice pocitem nenávisti a úlevy, kdybych mohl někoho obvinít. Z jaké důvěry srdce bych musil uvěřit, že bylo to vše určeno věčným osudem, v němž skrývají se všechny důvody? Jak mohu se utéci do klína nejvyšších příčin, jak mohl bych se oslepit světlem svrchované vůle? Nikde nevidím nikoho, v kom by se rozplynula má hrůza, nikoho, komu bych vložil do rukou zbytek svého života. Stojím zde ve smrtelné prázdnotě zděšen zmatkem a bezpříčinností toho nesmyslného zániku, v prázdnotě, která proniká až dovnitř mého života zbaveného obsahu, jehož nyní je bolest a jehož zítra je jen beze dna černá díra.

Místo na světě, kde zanikl Oceanic, označují jen hvězdy na nebi a věčně svítí nad hrobem lidí, svědčíce o jejich smrti a o té, již jen má láska dává podobu krásy. Vidím ji, jaká byla v poslední chvíli, kdy byla snad již přeludem; kdy její oči zbaveny rozumného světla lidského staly se nebeským výrazem slabosti a utrpení, jenž proměnil mou lásku ve věčný soucit, v nejčistší pláč srdce, jakého je schopno naše zlé nitro.

Něco tajně krutého bylo v mém dychtění, aby ona zemřela se mnou; obluzen zlou vášní hledal jsem ji mezi zástupem, se srdcem ustrnulým a zoufalým zápasil jsem s lidmi, kteří chtěli žít a stáli mně v cestě k smrti. Uviděl jsem ji zdaleka a má duše se probudila, všechno zlo mého nitra se zděsilo před zjevením jejích očí. Nic není tak hodno života jako život slabosti potřebný ochrany a slitování, nic není čistší než pohled bezbranných, neboť se odvolává jen k tomu, co v lidském srdci je dobré a pomocné.

Tehdy naposled rozzářil se ve mně všecken život. Bylo to poslední vzplanutí zázračné záře života, jež z lidského nitra proniká tmu vše zahalující a zjevuje v ní svět. Ale pak vše náhle zhaslo, zavála tma a z ní se ozval věčný nářek.

Stál jsem najednou před kordónem těch, kteří revolvery zdržovali dav před čluny; a za nimi zmizela ona tak divně, jako mizí a končí sen.

Když byl spuštěn poslední člun, zdála se loď pojednou mrtvá a temná; stále blíže bylo slyšeti hučení vln a stále vzdálenější zdálo se nebe jako při nekonečném padání do hlubin. Ze zástupu na palubě zdvihal se ohromný hlas podobný šumění moře a do hučení celého světa zazněly první tóny pohřebního chorálu.

Po moři prchalo šestnáct člunů, jež opouštěly místo smrti. Věděl jsem, že ta, která je mou poslední myšlenkou, není na palubě Oceanicu a že jí nikdy nevidím.

Ještě jednou hledal jsem smrt nebo cokoliv; skočil jsem do moře a plaval jsem za čluny, neboť člověk nedovede umírat, nebráně se smrti až do poslední chvíle. Tu naklonil se Oceanic tak, že vztyčil se zády kolmo do výše, na okamžik stanul a náhle se potopil do hlubiny.

Když ráno přispěchala Carpathia na pomoc, nebylo již nikoho na širém moři kromě těch, kteří se zachránili na člunech. Ona nebyla však mezi zachráněnými ani mezi těmi, kteří byli dovezeni na zem k pohřbení.

Všechn život zhasl před mýma očima a bezmezná prázdnota mne obklopila. Nikde kolem mne není, čeho bych se dotkl; všechno na světě zmizelo, vidím jen zmatené stíny věcí, nesnáším jich a nemohu se před nimi ukryt.

Mám v rukou listinu utonulých, listinu všech na Oceanicu, a nevím, které jméno je její. Jsou mezi nimi sladká jména, jež ponoukají k pláči a k nesčíslnému opakování.

Všechno ostatní jsou pouhé stíny, a já mohu myslet jen na fakta, která jsem skutečně viděl; na přízračnou loď, jež nesla podoby lidí a jež se rozplynula ve vodě jako kus ledu; na celý ten sen, který mne provždy naplnil tímto smutkem.

Myslím na ni, jež je v podivném světě zmizení a s níž se stále spojuji, přecházejí sám v neskutečnost, kde je ona.

Nic, nic není kolem mne, můj život je jen zdánlivý a ničím nekončí.

Slitujte se nad mou duší!